

Flyttavgifter på livförsäkringsmarknaden

- potentiella inläsningseffekter bland pensionsförsäkringar

RAPPORT 2016:12

Flyttavgifter på livförsäkringsmarknaden

– potentiella inlåsnings effekter bland pensionsförsäkringar

Konkurrensverkets rapportserie 2016:12

Konkurrensverket december 2016

Utredare: Stefan Åkerblom

ISSN-nr 1401-8438

Elanders Sverige AB, 2016

Foto: Matton Images

Förord

Pensionsförsäkringsmarknaden är en stor och viktig marknad sett både till monetär omfattning och till dess betydelse för konsumenterna. En pensionsförsäkring kan ses som uppskjuten förvärvsinkomst som ska trygga försörjningen under pensionstiden. Det är därför av stor vikt ur konsumentperspektiv att marknaden fungerar tillfredställande och effektivt.

Olika typer av inlåsningsåtgärder av konsumenterna på en viss marknad kan begränsa kundlösligheten och leda till färre nyetableringar av företag, vilka båda är viktiga förutsättningar för en väl fungerande konkurrens. Bristande konkurrens kan i sin tur bland annat leda till högre priser, och därmed välfärdsluster, samt en lägre grad av produktutveckling. Konkurrensverket följer därför tänkbara inlåsnings effekter på olika typer av marknader noggrant.

Konkurrensverket har uppmärksammat att de så kallade flyttavgifterna för pensionsförsäkringar har höjts av ett antal livförsäkringsföretag de senaste åren. Dessa avgifter medför en kostnad för kunder som vill flytta sitt sparade kapital till ett konkurrerande företag. Med anledning av avgifternas potentiella inlåsnings effekter har det därför funnits skäl att analysera dessa närmare inom ramen för Konkurrensverkets konkurrensfrämjande verksamhet. Resultatet av detta arbete är denna rapport.

Stockholm december 2016

Dan Sjöblom
Generaldirektör

Innehåll

Sammanfattning	7
Summary	8
1 Inledning	9
1.1 Vad är en flyttavgift?.....	9
1.2 Syfte	11
1.3 Genomförande	12
1.4 Definitioner och avgränsningar	12
2 Flytt av pensionsförsäkringskapital	16
2.1 Livförsäkringsutredningen	16
2.2 Branschöverenskommelsen.....	17
2.3 Finansdepartementets pågående arbete.....	20
3 Pensionsförsäkringar	21
3.1 Olika typer av pensionsförsäkringar	21
3.2 Flyttavgifter hos olika livförsäkringsföretag	26
3.3 Sammanfattande bedömning.....	30
4 Kundörlighet	32
4.1 Flyttar inom tjänstepensionsförsäkringar	35
4.2 Flyttar inom privata pensionsförsäkringar	36
4.3 Låg kundnöjdhet som förklaring till flyttströmmar?	37
4.4 Sammanfattande bedömning.....	38
5 Analys av flyttavgifterna	40
5.1 Kundernas perspektiv	40
5.2 Livförsäkringsföretagens perspektiv	52
5.3 Flyttavgifternas inverkan på marknadens funktionssätt.....	59

5.4	Sammanfattande bedömning.....	63
6	Ytterligare barriärer vid flytt.....	66
6.1	Karens- och handläggningstider	66
6.2	Administrativa rutiner.....	67
6.3	Tilläggsförsäkringar	68
6.4	Marknadsvärdes- och solvensjusteringar	68
6.5	Oklarheter kring möjligheter att sammanföra fribrev	69
6.6	Sammanfattande bedömning.....	70
7	Slutsatser.....	72
7.1	Större inlåsnings effekter bland vissa pensionsförsäkringar och fribrev	72
7.2	Livförsäkringsföretagen bör få täcka nödvändiga kostnader för flyttar	73
7.3	Förslag till åtgärder	74
	Referenser.....	80
	Bilaga 1: Livförsäkringsföretag med tillstånd i Sverige	84
	Bilaga 2: Kapitalberoende flyttavgiftskostnader i kronor.....	85
	Bilaga 3: Typfall för flytt av pensionsförsäkringskapital.....	86

Sammanfattning

En flyttavgift är en avgift som kunden kan behöva betala för att kunna flytta sitt sparade kapital i en pensionsförsäkring till ett annat livförsäkringsföretag. I många fall utgör avgiften en procentandel av kundens sparade kapital, vilket innebär att det kan bli väldigt dyrt att genomföra flytten om kunden har sparat ihop en stor kapitalmängd under många yrkesverksamma år. Kunder med större kapitalmängder tenderar dessutom att vara mer aktiva överlag än övriga kunder. Flyttavgifter kan därmed utgöra en inlåsning av kunderna på den aktuella marknaden.

Med tanke på pensionsförsäkringsmarknadens stora betydelse ur konsumenthänseende och det faktum att ett antal livförsäkringsföretag har höjt flyttavgiften de senaste åren har Konkurrensverket sett ett behov att analysera dessa avgifter närmare. Syftet med denna rapport är därför att kartlägga flyttavgifterna för olika typer av pensionsförsäkringar och att belysa hur nivån på dessa avgifter inverkar på kundernas möjlighet att flytta sitt sparade kapital mellan konkurrerande företag på den aktuella marknaden.

En förutsättning för att en kund ska vilja flytta sitt sparade kapital är att kunden tror sig kunna nå en högre kapitalnivå vid pensions-tillfället genom flytten. Beräkningar i rapporten uppskattar bland annat att kan ta åtminstone cirka sex år efter flyttens genomförande för en genomsnittlig kund att hämta igen kostnaden som orsakats av en flyttavgift. Återhämtningstiden är väldigt beroende av hur prisedveten kunden är.

Summary

A switching fee is a fee that consumers may have to pay in order to move their saved pension insurance capital to another life insurance company. In many cases the fee is expressed as a percentage share of the consumer's saved capital, which means that it can be very expensive to implement the move if the consumer has a large amount of capital saved up after many years of employment. Also, consumers with larger amounts of capital tend to be more active on the market overall. Switching fees may therefore constitute a lock-in of the consumers in the current market.

Given the pension insurance market's importance from a consumer point of view and the fact that a number of life insurance companies have increased their switching fees during the last couple of years, the Swedish Competition Authority has seen a need to analyze these charges more closely. The purpose of this report is to map out the switching fees for different types of pension insurances and to illustrate how the levels of these fees affect consumers' ability to move their saved capital between competing companies in the current market.

A prerequisite for consumers wanting to move their saved capital is that they believe moving will help them reach a higher level of capital at the time of retirement. Calculations in the report estimate for example that it may take at least about six years after moving for an average consumer to recover the cost caused by a switching fee. The recovery time is highly dependent on the price consciousness of the consumer.

1 Inledning

Flyttavgifter på livförsäkringsmarknaden, mer specifikt på pensionsförsäkringsmarknaden, kan i hög grad påverka konkurrens-situationen mellan livförsäkringsföretagen. Flyttavgifterna kan skapa en inlåsning av kunderna och därmed påverka kundrörligheten. En förutsättning för att en kund ska vilja flytta sitt pensionsförsäkringskapital under sparandetiden är nämligen att denne tror sig kunna nå en högre kapitalnivå vid pensionstillfället genom flytten. Då måste även kostnader som är hänförliga till flytten beaktas. Om dessa kostnader är för höga kommer flytten inte att genomföras.

Om en stor del av kunderna är inlåsta på grund av höga flyttavgifter blir det även svårare för såväl gamla som nyetablerade livförsäkringsföretag att öka sin kundbas. Kundrörlighet och nyetableringar är i sin tur viktiga förutsättningar för en väl fungerande konkurrens.

Företagen kan å sin sida använda låga flyttavgifter som ett av flera konkurrensmedel för att försöka locka till sig nya kunder. Några företag erbjuder sig också att betala kundens flyttavgift till det avgivande företaget, i vissa fall i sin helhet och i vissa fall upp till ett visst tak, som ett konkurrensmedel för att locka till sig nya kunder.

1.1 Vad är en flyttavgift?

En flyttavgift är en avgift som kunden kan behöva betala för att flytta sitt pensionsförsäkringskapital från ett livförsäkringsföretag

till ett annat. Flyttavgiften betalas till det avgivande företaget¹ i form av en reduktion av det flyttbara kapitalvärdet (flyttvärdet) i pensionsförsäkringen² och ska bland annat täcka administrationskostnader som är hänförliga till flytten. Avgiften tas ut för att kvarvarande kunder inte ska behöva drabbas av ökade kostnader vid hantering av flyttar.

Rätten att ta ut flyttavgifter regleras i försäkringsrörelselagen (2010:2043). Nivån på flyttavgiften är däremot inte reglerad med något tak, utan den är upp till respektive livförsäkringsföretag att bestämma. Det förekommer att den tas ut i form av en fast avgift, eventuellt med en fastlagd minimiavgift, och/eller som en rörlig avgift relaterat till försäkringskapitalets storlek (kapitalberoende flyttavgift). Några företag tar inte ut någon flyttavgift alls. Ett fåtal företag tillämpar också ett tak för hur hög den kapitalberoende flyttavgiften maximalt får bli i kronor.

Livförsäkringsföretagen kan välja att förändra flyttavgiften under avtalstiden om de så önskar. Enligt försäkringsavtalslagen (2005:104) är företagen skyldiga att informera försäkringstagaren om villkorsändringar (enligt 11 kap.) i samband med premiekravet för den period då de nya villkoren ska börja gälla. Informationen ska, i den mån det är möjligt, lämnas i en handling eller i någon annan läsbar och varaktig form som är tillgänglig för mottagaren.³

¹ Det kan även förekomma avgifter som tas ut av en eventuell försäkringsförmedlare vid flytt.

² Observera att det inte enbart är flyttavgifter som kan reducera flyttvärdet, utan det kan även finnas andra skäl till att flyttvärdet behöver reduceras. Det kan exempelvis handla om s.k. *marknadsvärdesjusteringar* och *solvensjusteringar*. Se t.ex. SOU 2012:64, Svensk Försäkring (2015b) och Swedish Standards Institute, Pensionsmyndigheten, Svensk Försäkring m.fl. (2014).

³ 10 kap. 1 § och 6 §.

Höjningar av flyttavgifter de senaste åren ger anledning att analysera marknaden närmare

Vissa livförsäkringsföretag har de senaste åren gjort höjningar av flyttavgifterna för pensionsförsäkringar. Några exempel som har uppmärksammats av media är följande:

*"Att Swedbank planerar att chockhöja flyttavgifterna för vissa pensionsförsäkringar har inget annat syfte än att låsa in missnöjda kunder som annars skulle ha lämnat bolaget".
Privata Affärer 2014-02-16.*

*"Pensionsjätten SPP har tröttnat på att så många sparare flyttar sina pengar från bolaget. Därför har ledningen valt att mer än dubbla flyttavgiften. Beskedet smögs ut på bolagets hemsida efter midsommarhelgen – bara en vecka innan höjningen."
Dagens Industri 2014-07-02.*

*"Försäkringsbolaget Movestic Liv & Pension chockhöjer avgiften för den som vill flytta sitt sparande från bolaget. Men bolaget berättar endast om avgiftshöjningen på sin hemsida."
Dagens Nyheter 2014-11-19.*

1.2 Syfte

Den här rapporten skrivs inom ramen för Konkurrensverkets konkurrensfrämjande verksamhet. Avsikten är dels att den ska vara kunskapsuppbyggande för de som är intresserade av marknaden i allmänhet, dels att den ska kunna tjäna som underlag för diskussion kring eventuella reformförslag på den aktuella marknaden.

Syftet med rapporten är att kartlägga flyttavgifterna för olika typer av pensionsförsäkringar och att belysa hur nivån på dessa avgifter inverkar på möjligheten att flytta pensionsbesparingar mellan livförsäkringsföretag på den aktuella marknaden.

1.3 Genomförande

Det empiriska underlaget i rapporten kommer bland annat från Statistiska centralbyrån (SCB), Finansinspektionen, Pensionsmyndigheten, branschorganisationen Svensk Försäkring och konsumentorganisationen Konsumenternas Bank- och finansbyrå/Konsumenternas Försäkringsbyrå. Olika företrädare för branschen och andra myndigheter har också bidragit med underlag och kunskap.

Svensk Försäkring har bistått med granskning av faktabaserade uppgifter i rapporten och kommit med värdefulla synpunkter. Därutöver har ett flertal medarbetare på Konkurrensverket medverkat på olika sätt i arbetet.

1.4 Definitioner och avgränsningar

En vanlig produktuppdelning på livförsäkringsmarknaden är mellan *traditionella livförsäkringar*, *fondförsäkringar* och *depåförsäkringar*.

De traditionella livförsäkringarna innehåller en garanti samt en möjlighet till andel i det överskott som genereras utöver vad som krävs för att täcka garantin. Hur garantin ser ut varierar mellan livförsäkringsföretagen (det kan till exempel vara en garanti som ger tillbaka insatt pensionsförsäkringskapital). I dessa typer av försäkringar väljer livförsäkringsföretaget placeringsinriktningen och sköter förvaltningen. När det gäller fondförsäkringar så bestäms avkastningen av den sammanlagda utvecklingen av de enskilda fonderna som kunden själv har valt utifrån det tillgängliga fondutbudet. I dessa fall bär kunden placeringsrisken. Depåförsäkringar i sin tur påminner om fondförsäkringar, men med skillnaden

att försäkringstagaren även kan välja mellan andra underliggande tillgångsslag än bara fonder (till exempel aktier och obligationer). Denna typ av försäkring utgör en mycket mindre andel av marknaden, sett till totalt förvaltad pensionsförsäkringskapital, än övriga två produkttyper.

Samtliga tre produkttyper kan kombineras med olika typer av försäkringsinslag (det vill säga riskskydd), exempelvis premiebefrielse och återbetalningsskydd. Vid en flytt av pensionsförsäkringskapital är det endast det insparade kapitalet som är föremål för flytt, inte riskskydden.

En livförsäkring är sammanfattningsvis både en försäkringsprodukt och en långsiktig sparprodukt, där försäkringstagaren har en fordran på det kapital som försäkringsbolaget förvaltar.⁴

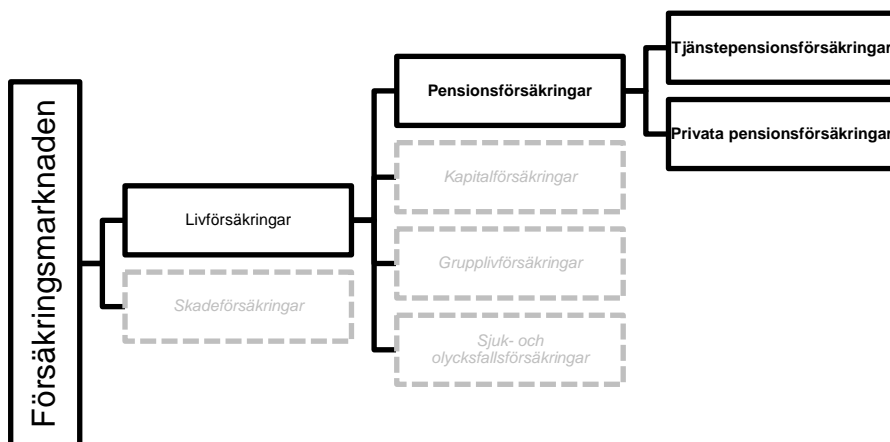
En annan produktuppdelning är mellan *tjänstepensionsförsäkringar*, *privata pensionsförsäkringar*, *kapitalförsäkringar*, *grupplivförsäkringar* och *sjuk- och olycksfallsförsäkringar*.

I det här fallet avgränsas rapporten till att främst behandla pensionsförsäkringarna.⁵ I *figur 1* sammanfattas produktuppdelningen mellan de olika försäkringstyperna och rapportens avgränsning.

⁴ Riksbanken (2015).

⁵ Den närmare definitionen av en pensionsförsäkring framgår av 58 kap. inkomstskattelagen (1999:1229). Där föreskrivs bl.a. vilka typer av förmåner som försäkringen får avse och att sparandet ska vara bundet.

Figur 1 Försäkringsmarknaden ur ett produktbaserat perspektiv

Anm.: De övriga försäkringstyperna kan också delas in olika undergrupper, även om sådana är utelämnade från denna figur.

Försäkringsföretagen kan också klassificeras på olika sätt. Vanligen indelas dessa efter sina respektive associationsformer. Livförsäkringsverksamhet (och skadeförsäkringsverksamhet för den delen) kan bedrivas i ett *ömsesidigt försäkringsbolag*, *försäkringsaktiebolag* eller i en *understödsförening* (*försäkringsförening*).⁶

Ömsesidiga försäkringsbolag ägs av försäkringstagarna gemensamt och delar inte ut vinst till någon extern ägare. Eventuellt överskott som inte behövs för att täcka utställda garantier eller för förlusttäckning fördelas mellan försäkringstagarna i form av återbäring eller sänkta premier.

Försäkringsaktiebolag kan vara vinstutdelande eller icke vinstutdelande. De sistnämnda (så kallade *hybridbolag*) bedrivs enligt

⁶ I bilaga 1 redovisas de livförsäkringsföretag som har tillstånd att bedriva verksamhet i Sverige. I bilagan framgår också associationsform för respektive företag.

ömsesidiga principer, det vill säga på samma sätt som ömsesidiga försäkringsbolag vad gäller överskottshantering. När det gäller vinstutdelande bolag kan aktieägarna ta ut vinst, men de måste också täcka eventuella förluster.

I likhet med ömsesidiga försäkringsbolag ger ingåendet av försäkringsavtalet i en understödsförening (försäkringsförening) upphov till medlemskap i föreningen och syftet med dess verksamhet är också att främja försäkringstagarnas ekonomiska intressen. Även i det här fallet ska eventuella överskott, som inte behövs för förlusttäckning eller framtida konsolidering, i normalfallet tillfalla försäkringstagarna i form av återbäring eller sänkta premier.⁷

⁷ För en djupare beskrivning av de olika typerna av försäkringsföretag se exempelvis SOU 2012:64.

2 Flytt av pensionsförsäkringskapital

Möjligheten för kunderna att flytta sitt pensionsförsäkringskapital mellan olika livförsäkringsföretag har länge varit en aktuell fråga. I samband med 1999 års försäkringsrörelserreform möjliggjordes en frivillig flytträtt utan skattekonsekvenser för pensionsförsäkringar.⁸ Sedan 2007 finns en lagstadgad obligatorisk flytträtt för alla pensionsförsäkringsavtal som tecknats efter den 1 juli 2007.

2.1 Livförsäkringsutredningen

År 2010 tillsatte regeringen en särskild utredare med uppgift att analysera flytträtt av försäkringssparande och vissa andra livförsäkringsfrågor med huvudsakligt syfte att stärka försäkringstagarnas intressen. Utredningen antog namnet Livförsäkringsutredningen och presenterade sitt slutbetänkande *Förstärkt försäkringstagarskydd* (SOU 2012:64) under 2012. I utredningen föreslogs bland annat att flytträtt ska gälla framåtverkande för alla premiebestämda tjänstepensionsförsäkringar – oavsett om de är individuella eller kollektivavtalade – och för privata pensioner (det vill säga en utvidgad lagstadgad flytträtt). För kollektivavtalsgrundade tjänstepensionsförsäkringar föreslogs dock att reglerna om flytträtt skulle vara semidispositiva, möjliga att förhandla om mellan arbetsmarknadens parter. Retroaktiv flytträtt föreslogs för tjänstepensionsförsäkringar där premiebetalningar inte längre sker och för privata pensionsförsäkringar. Utredningen föreslog också en begränsning av flyttavgifterna i den mån att endast direkta administrativa kostnader och direkta anskaffningskostnader skulle få utgöra grund för avgiften.

⁸ Prop. 1998/99:87.

Konkurrensverket framhöll i sitt remissvar till utredningen vikten av fungerande flyttmöjligheter på livförsäkringsmarknaden och tillstyrkte betänkandets förslag i de delar som innebar en utvidgad flytträtt. Med hänsyn till livförsäkringars långsiktiga karaktär är det viktigt att det finns förutsättningar för konkurrens inte enbart vid tidpunkten för tecknandet av en försäkring utan även under avtals-tiden. Detta genom att kunder har möjlighet att byta livförsäkrings-företag utan orimliga kostnader. Avgifter i samband med flytt bör bestämmas utifrån företagets kostnader för flytten.⁹

Utredningens förslag om en utvidgad lagstadgad flytträtt och begränsade flyttavgifter har hittills inte genomförts.

2.2 Branschöverenskommelsen

I juni 2014 fick Finansinspektionen i uppdrag¹⁰ av regeringen att verka för en överenskommelse i livförsäkrings- och pensions-branschen om en branschstandard för transparens och information i samband med flytt av pensionsförsäkringar. Enligt uppdraget skulle överenskommelsen innehålla principer för:

1. hur försäkringsföretagen ska arbeta med att fastställa och uttrycka värdet av det flyttbara pensionskapitalet och
2. hur överskottsmedlen hanteras i företagen.

Det skulle tydligt framgå:

3. vilka kostnader som behöver betalas och till vem,

⁹ Konkurrensverket, remissvar på *Förstärkt försäkringstagar skydd* (SOU 2012:64), dnr 612/2012.

¹⁰ Finansdepartementet (2014).

4. flyttvärde före och efter flytt, samt
5. påverkan på avgifterna för det kvarvarande kollektivet.

Det var också önskvärt att:

6. så kallade Norman-belopp (jämförpris) arbetas fram för ökad jämförelse.

Finansinspektionen bedrev arbetet tillsammans med Svensk Försäkring. Projektet utmynnade i dels en branschöverens-kommelse (rekommendation) om informationsgivning i samband med flytt av pensionsförsäkrings värde,¹¹ dels en branschstånd-punkt om så kallat jämförpris vid köp av livförsäkringsprodukter av sparandetyyp. Både rekommendationen och branschståndpunkten antogs vid Svensk Försäkrings styrelsemöte den 10 juni 2015. Rekommendationen trädde ikraft den 1 januari 2016.

Rekommendationen innehåller fem avsnitt, där avsnitt 1 och 2 föreskriver att ytterligare information om flytt ska tas in i faktabladerna för livförsäkringsprodukter av sparandetyyp respektive i årsbeskeden. Avsnitt 3 och 4 inför krav på att så kallade flyttblad med grundläggande information om den nuvarande respektive nya försäkringen ska upprättas av bolagen för att på så sätt hjälpa konsumenten att kunna jämföra försäkringarna och göra ett välgrundat val om att flytta eller stanna kvar. Avsnitt 5 innehåller olika åtgärder mot administrativa hinder vid flytt, såsom ett krav på ömsesidigt bistånd mellan bolagen vid flytt, tidsfrister för att skicka flyttblad och en tidsfrist på maximalt 60 dagar för genomförande av flytt.

¹¹ Svensk Försäkring (2015b).

I enlighet med den antagna branschståndpunkten åtog sig Konsumenternas Försäkringsbyrå enligt önskemål från Svensk Försäkring att ta fram ett jämförpris, inklusive en räknedurra, för att uppfylla denna del av regeringsuppdraget.¹²

Finansinspektionen arbetar för närvarande med att följa upp efterlevnaden av rekommendationen. Finansinspektionen avser att återkomma till regeringen med avrapportering om uppföljningen och det fortsatta arbetet före utgången av 2016. En del i Finansinspektionens arbete med detta är att med hjälp av enkäter till livförsäkringsföretagen bland annat följa upp vilka regler för avgiftsuttag företagen tillämpar vid avflyttning respektive inflyttning av pensionsförsäkringskapital.

Finansinspektionen har meddelat att uppföljningen av att den standardiserade informationen har införts på det sätt som beskrivits kommer att ske under återopande av regler om så kallad *god försäkringsstandard*.¹³ Det innebär att samtliga berörda livförsäkringsföretag kommer att anses omfattas av rekommendationen, inte bara medlemmarna i Svensk Försäkring. Myndigheten avser också att noga följa det fortsatta utvecklingsarbetet med rekommendationen.¹⁴

Under första halvåret 2017 avser Svensk Försäkring att tillsammans med medlemsföretagen, och i samråd med Finansinspektionen, inleda en uppföljning för att undersöka hur rekommendationen har

¹² Tillgängliga via konsumenternas.se. Under våren 2017 kommer det att finnas jämförpris för samtliga typer av pensionsförsäkringar. I skrivande stund saknas jämförpris för individuella tjänstepensionsförsäkringar.

¹³ Finansinspektionen kommer att se på rekommendationen som en kvalitativ standard hos en representativ krets av försäkringsgivare. Se 4 kap. 3 § försäkringsrörelselagen.

¹⁴ Finansinspektionen (2015a). Se även Finansinspektionens (2016b) lägesrapport till regeringen om branschöverenskommelsen.

fungerat i praktiken, identifiera eventuella problem och vid behov revidera rekommendationen.¹⁵

2.3 Finansdepartementets pågående arbete

Finansdepartementet bedriver för närvarande ett arbete i syfte att effektivisera flytträtten för pensionsförsäkringar. Bland annat analyseras huruvida flyttavgifterna är skäliga och om handläggningstiderna vid flytt är rimliga. Dessutom arbetar departementet med att se över möjligheterna att slå samman flera pensionsförsäkringar till en försäkring. Målsättningen är att en promemoria ska remitteras till sommaren 2017.¹⁶

¹⁵ Svensk Försäkring (2015a).

¹⁶ Se Prop. 2016/17:1 och exempelvis Pensionsnyheterna 2016-10-06, "Flytträtten ska effektiviseras – inte utvidgas".

3 Pensionsförsäkringar

I detta kapitel redogörs för olika typer av pensionsförsäkringar och dess flyttavgiftsnivåer.

3.1 Olika typer av pensionsförsäkringar

En pensionsförsäkring får omfatta ålderspension, sjukpension eller efterlevandepension.¹⁷ Med ålderspension avses pensionsbelopp som betalas ut till den försäkrade när denne uppnått en viss ålder. Sjukpension är pension som betalas ut till den försäkrade när dennes arbetsförmåga är helt eller delvis nedsatt. Med efterlevandepension avses pension som efter den försäkrades död betalas ut till valda förmånstagare.

Tjänstepensionsförsäkringar

En tjänstepensionsförsäkring är en pensionsförsäkring som den försäkrades arbetsgivare åtagit sig att betala samtliga premier för. Den anställde ska vara försäkrad och förmånstagare. Försäkringsstagare kan dock vara antingen den anställde eller arbetsgivaren.¹⁸

Tjänstepensionen kan vara *förmånsbestämd*, *avgiftsbestämd* eller en kombination av båda. I en förmånsbestämd tjänstepension är en viss andel av slutlönen garanterad vid pensionstillfället. I en

¹⁷ 58 kap. 6 § inkomstskattelagen (1999:1229).

¹⁸ 58 kap. 7 § inkomstskattelagen (1999:1229). En försäkring till förmån för en anställd efterlevande som tecknats av arbetsgivaren efter det att den anställde avlidit är också en tjänstepensionsförsäkring om arbetsgivaren har åtagit sig att betala samtliga premier för försäkringen.

premiebestämd tjänstepension är det istället bestämt hur mycket arbetsgivaren ska betala in till pensionsförsäkringen. Storleken på den slutliga tjänstepensionen är då beroende av hur avkastningen och det löpande avgiftsuttaget ser ut.

Det finns både *kollektivavtalsgrundade* och *individuella tjänstepensionsförsäkringar*. De kollektivavtalsgrundade försäkringarna administreras av så kallade valcentraler¹⁹ som ansvarar för upphandlingen av de försäkringsbolag som kunderna får välja mellan när de ska placera sin tjänstepension. Arbetsgivaren betalar också premien direkt till valcentralen. Kollektivavtalsgrundad tjänstepension finns på samtliga arbetsplatser som omfattas av kollektivavtal.

De individuella tjänstepensionsförsäkringarna avtalas direkt mellan arbetsgivare och arbetstagare. Dessa försäkringar är vanligast på arbetsplatser som inte omfattas av kollektivavtal, men kan även förekomma på arbetsplatser med kollektivavtal exempelvis inom ramen för så kallade tiotaggarlösningar.²⁰

Stora medel avsätts varje år inom tjänstepensionsområdet

Inom de fyra största kollektivavtalsgrundade lösningarna, som omfattar över 7 miljoner försäkrade individer, avsattes närmare 80 miljarder kronor 2015.²¹ Sammantaget beräknas drygt 90 procent

¹⁹ De valcentraler som finns är Collectum, Fora, Pensionsvalet PV, Statens tjänstepensionsverk (SPV) och Valcentralen (Skandikon). De administrerar olika kollektivavtalsområden.

²⁰ Privatanställda tjänstemän vars årslön överstiger tio inkomstbasbelopp (593 000 kronor för år 2016) kan i vissa fall komma överens med sin arbetsgivare om att få ersätta hela eller delar av sin kollektivavtalsgrundade tjänstepensionsförsäkring med en alternativ lösning än den generella planen.

²¹ Statistik från valcentralerna Collectum, Fora, Pensionsvalet, Valcentralen och Statens tjänstepensionsverk (SPV), egna beräkningar.

av arbetstagarna i Sverige omfattas av kollektivavtalsgrundade tjänstepensionslösningar.²²

Till detta kommer de olika individuella lösningarna. Det totala förvaltade tjänstepensionskapitalet (det vill säga både kollektivavtalsgrundad och individuell tjänstepension) beräknas uppgå till drygt 2 500 miljarder kronor under 2016, varav drygt 70 procent avser traditionell livförsäkring och resterande andel avser fondförsäkring.²³

En stor andel (uppåt 50 procent) av tjänstepensionsförsäkringarna uppskattas utgöras av så kallade *fribrev*. Det är försäkringar där det inte längre sker några premiebetalningar, exempelvis en tjänstepensionsförsäkring från en tidigare anställning. Andelen fribrev har successivt ökat med tiden.

Tjänstepensionen kan ha stor betydelse för den totala pensionen

Till skillnad från den allmänna pensionen tjänas tjänstepension även in på inkomstdelar över 7,5 inkomstbasbelopp. Tjänstepensionen kan därför ha stor betydelse för de berörda personernas framtida totala pension. År 2015 utgjorde tjänstepensionen i genomsnitt en dryg tredjedel av de totala pensionsutbetalningarna.²⁴ Denna andel förväntas öka i framtiden. Inom många tjänstemannayrken, där lönerna ofta kan ligga ovanför intjänandetaket, utgör tjänstepensionerna redan i nuläget hälften eller mer av den totala inkomsten efter pensionering.²⁵

²² Svensk Försäkring (2016a).

²³ SCB (Sparbarometern). Depåförsäkringar redovisas inte separat.

²⁴ SCB (Hushållens ekonomi), egna bearbetningar. Avser personer som är 65 år eller äldre.

²⁵ SOU 2013:25.

Med anledning av tjänstepensionernas stora betydelse för kundernas framtida privatekonomi är det av stor vikt att tjänstepensionsmarknaden överlag är väl fungerande.

Privata pensionsförsäkringar

Utöver allmän pension och eventuell tjänstepension har en stor del av befolkningen ett privat pensionssparande. Detta sparande brukar delas in i *individuellt pensionssparande* (IPS) och *privata pensionsförsäkringar*. Skillnaderna mellan de två sparformerna handlar främst om sådant som rör placeringsregler samt villkor för återbetalning och utbetalning. Gemensamt för bägge formerna är emellertid att de har varit subventionerade genom avdragsrätt under en längre tid.

Avdragsrätten för samtliga typer av privata pensionsförsäkringar begränsades den 1 januari 2015 genom att det fasta beloppet sänktes från 12 000 kronor till 1 800 kronor per år.²⁶ Sedan den 1 januari 2016 är avdragsrätten helt slopad.²⁷ Anställda som saknar pensionsrätt eller skattskyldiga som har inkomst av aktiv näringsverksamhet får dock även fortsättningsvis göra avdrag med belopp som motsvarar 35 procent av inkomsten (högst 10 prisbasbelopp).

I samband med slopandet av avdragsrätten förändrades även reglerna för återköp av pensionsförsäkring. En pensionsförsäkring som har ett så kallat *tekniskt återköpsvärde* om högst ett prisbasbelopp (44 300 kronor år 2016) får återköpas utan att Skatteverket

²⁶ Prop. 2014/15:1 Förslag till statens budget, finansplan och skattefrågor, bet. 2014/15:FiU1, rskr. 2014/15:29, SFS 2014:1468.

²⁷ Aviserades i budgetpropositionen för 2015 (prop. 2014/15:1 Förslag till statens budget, finansplan och skattefrågor).

behöver lämna något medgivande. Det krävs dock att försäkringsbolaget godkänner återköpet.

Den slojade avdragsrätten har medfört att inflödet till privata pensionsförsäkringar minskat kraftigt till förmån för ett ökat sparande i andra sparformer. Inflödet har närmast halverats under 2016 jämfört med 2015.²⁸ Under 2014 (det vill säga innan nedtrappningen och sedermera slopandet av avdragsrätten) hade en dryg fjärdedel av Sveriges inkomsttagare ett privat pensionssparande.²⁹ Sammantaget uppgick det avdragsgilla privata pensionskapitalet till ungefär 465 miljarder kronor i slutet av 2014.³⁰

För IPS är det alltid möjligt att flytta från ett sparinstitut till ett annat,³¹ men detsamma gäller inte privata pensionsförsäkringar. Om de är tecknade efter den 1 juli 2007 finns det alltid flytträtt, men för de som är tecknade tidigare krävs det att de enskilda livförsäkringsföretagen frivilligt har infört flytträtt.³²

Pensionsförsäkringsprodukterna sammanfattade

De olika typerna av pensionsförsäkringar som har redogjorts för i detta avsnitt kan sammanfattas genom att bygga på tidigare *figur 1* med ytterligare undergrupper, vilket görs i *figur 2*.

²⁸ Svensk Försäkring (Branschstatistik).

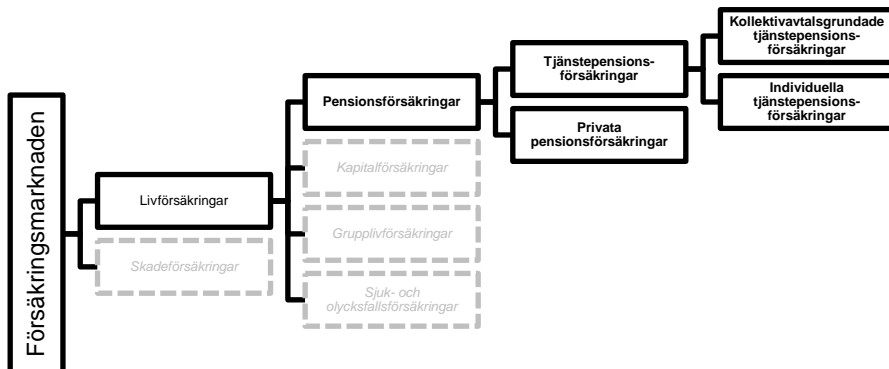
²⁹ SCB (Hushållens ekonomi).

³⁰ Pensionsmyndigheten (2016a).

³¹ Det går däremot inte att flytta mellan IPS och en pensionsförsäkring.

³² Konsumenternas.se (Konsumenternas Bank- och finansbyrå/Konsumenternas Försäkringsbyrå).

Figur 2 Försäkringsmarknaden ur ett produktbaserat perspektiv

Anm.: De övriga försäkringstyperna kan också delas in olika undergrupper, även om sådana är utelämnade från denna figur.

3.2 Flyttavgifter hos olika livförsäkringsföretag

Flyttavgifterna kan både variera mellan de olika livförsäkringsföretagen och mellan olika produkter inom samma företag. I detta avsnitt redovisas flyttavgiftsnivåerna hos olika företag och skillnader mellan olika produkter.

Tjänstepensionsförsäkringar

I *tabell 1* visas de maximala flyttavgiftsnivåerna för kollektivavtalsgrundade tjänstepensionsförsäkringar inom de fem största avtalsområdena.

Tabell 1 Flyttavgifter för tjänstepensionsförsäkringar inom de fem största avtalsområdena

Avtalsområde *	Antal företag	Antal produkter (inkl. ickeval)	Lägsta flyttavgift (kronor)	Högsta flyttavgift (kronor)
ITP 1 och 2	9	10	0	400
SAF-LO	12	14	0	400
KAP-KL och AKAP-KL	10	16	0	500
PA-KFS-09	6	7	0	500
PA-03	13	19	0	500 **

* ITP 1 och 2 gäller för tjänstemän, SAF-LO för arbetare (benämns då som avtalspension istället för tjänstepension), AKAP-LK och KAP-KL för kommun- och landstingsanställda, PA-KFS-09 för anställda på kommunala företag och PA-03 för statligt anställda.

** Några av företagen tillämpar kapitalberoende flyttavgifter.

Källa: Konsumenternas.se (Konsumenternas Bank- och finansbyrå/Konsumenternas Försäkringsbyrå).

Som framgår av tabellen är den högsta flyttavgiften vanligen 400–500 kronor inom de kollektivavtalsgrundade tjänstepensionsförsäkringarna.³³ Alternativen att flytta pensionsförsäkringskapitalet till är dock begränsade till de upphandlade företagen och deras produkter inom respektive avtalsområde.

När det gäller de individuella tjänstepensionsförsäkringarna är flyttavgifterna generellt de samma som för de privata pensionsförsäkringarna (se *tabell 2*).³⁴

³³ Konsumenternas Försäkringsbyrå. Observera att det kan tillkomma avgifter som betalas till valcentralen i samband med flytt. För närvarande är det dock endast Pensionsvalet PV som tar ut en sådan avgift (om 300 kronor).

³⁴ Källor: Förköpsinformation, prislister, villkor osv. från livförsäkringsföretagens egna webbplatser.

Privata pensionsförsäkringar

Flyttavgiftsnivåerna för privata pensionsförsäkringar skiljer sig relativt mycket mellan de olika livförsäkringsföretagen. Vissa företag tar inte ut någon flyttavgift alls, medan andra tar ut en fast och/eller en kapitalberoende avgift. De kapitalberoende avgifterna är antingen oberoende av vilket år efter nytecknandet som flytten görs (rak avgift) eller trappas av över tid.³⁵ Därutöver kan det hos några företag finnas flyttavgiftsrabatter om vissa villkor uppfylls. Det kan exempelvis handla om att det i försäkringen finns en premieavgift eller att flytten föregås av rådgivning från en samarbetspartner. Vissa av företagen tar inte heller ut någon flyttavgift om flytten görs internt inom bolaget, mellan deras olika produkter. Några företag har också ett tak (i kronor) för vad den kapitalberoende flyttavgiften maximalt får uppgå till.

I *tabell 2* redovisas flyttavgifter hos de olika livförsäkringsföretagen. Observera att det även kan förekomma avgifter som tas ut av den eventuella försäkringsförmedlaren i samband med flytt. Sådana avgifter framgår inte av tabellen.

³⁵ I *bilaga 2* illustreras exempel på kapitalberoende flyttavgiftskostnader i kronor vid olika nivåer av pensionsförsäkringskapital.

Tabell 2 Flyttavgifter för privata pensionsförsäkringar

Företag och försäkringstyp	Nyteckning möjlig	Fast avgift (kronor)	Kapitalberoende avgift (%)					
			År 1	År 2	År 3	År 4	År 5	År 6-
AMF fondförsäkring	Nej	700	0	0	0	0	0	0
AMF traditionell försäkring	Nej	700	0	0	0	0	0	0
Avanza Pension Depåförsäkring	Ja	0	0	0	0	0	0	0
Brummer Life fondförsäkring	Ja	0	0	0	0	0	0	0
Danica Pension fondförsäkring	Ja	0	0	0	0	0	0	0
Folksam fondförsäkring	Ja	700	Ingen flytträtt	2	2	2	2	1
Folksam traditionell försäkring	Ja	700	Ingen flytträtt	2	2	2	2	1
Handelsbanken Privatförsäkring Livförvaltning traditionell försäkring	Nej	0	0	0	0	0	0	0
Handelsbanken fondförsäkring	Ja	0	1	1	1	1	1	1
Handelsbanken privat traditionell försäkring	Nej	0	0	0	0	0	0	0
KP Pension & Försäkring fondförsäkring	Nej	1 000	Ingen flytträtt	0	0	0	0	0
KP Pension & Försäkring traditionell försäkring	Nej	1 000	Ingen flytträtt	0	0	0	0	0
KPA Pension fondförsäkring	Ja	700	0	0	0	0	0	0
KPA Pension traditionell försäkring	Ja	700	0	0	0	0	0	0
Länsförsäkringar fondförsäkring	Ja	500	Ingen flytträtt	5	2	2	2	1
Länsförsäkringar traditionell försäkring	Nej	500	Ingen flytträtt	5	2	2	2	1
Movestic fondförsäkring	Ja	500	5	5	5	5	2,5	2,5
Nordea Premiegaranti traditionell försäkring	Ja	0	Ingen flytträtt	1	1	1	1	1
Nordea Traditionell försäkring	Nej	890 (2 % av PBB)	Ingen flytträtt	1	1	1	1	1
Nordea Ålderspension fondförvaltning fondförsäkring	Ja	0	Ingen flytträtt	1	1	1	1	1
Nordnet Pensionsförsäkring Privatpension depåförsäkring	Ja	0	0	0	0	0	0	0
SEB fondförsäkring	Ja	1 000	Ingen flytträtt	2	2	2	2	0
SEB traditionell försäkring	Ja	1 000	Ingen flytträtt	2	2	2	2	0
Skandia fondförsäkring	Ja	800	5	4	3	2	1	1
Skandia traditionell försäkring	Ja	800	5	4	3	2	1	1
SPP PLUSpension fondförsäkring	Ja	0	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5
SPP PLUSpension traditionell försäkring	Ja	0	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5
Swedbank fondförsäkring	Ja	500	5	4	3	2	1	1
Swedbank traditionell försäkring	Nej	500	5	4	3	2	1	1

Källa: Konsumenternas.se (Konsumenternas Bank- och finansbyrå/Konsumenternas Försäkringsbyrå). Uppgifterna är hämtade i oktober 2016. Både flyttavgifter och produktutbud kan förändras med tiden.

I vissa fall kan flyttavgifterna för enskilda kunder vara högre än vad som anges i tabellen. Det kan till exempel handla om överenskomna påslag för kunder som erhållit bonus för att de har flyttat sitt kapital till det aktuella företaget eller fått en flyttavgift från det förra avgivande företaget betald av det aktuella företaget vid tidigare flytt. Dessa eventuella extra flyttavgiftstilägg framgår i respektive företags villkor för den aktuella försäkringen.

3.3 Sammanfattande bedömning

Det samlade förvaltade tjänstepensionskapitalet beräknas uppgå till drygt 2 500 miljarder kronor under 2016, varav drygt 70 procent avser traditionell livförsäkring och resterande andel avser fondförsäkring. Det avdragsgilla privata pensionskapitalet (privata pensionsförsäkringar och IPS) uppgick till ungefär 465 miljarder kronor i slutet av 2014. Den slojade avdragsrätten för privata pensionsförsäkringar (och IPS) har medfört att inflödet till dessa minskat kraftigt till förmån för ett ökat sparande i andra former.

De högsta flyttavgifterna återfinns generellt i privata pensionsförsäkringar respektive individuella tjänstepensionsförsäkringar. Modellen för hur flyttavgiften tas ut varierar mellan företagen. Det finns både fasta och kapitalberoende avgifter. Den kapitalberoende avgiften kan hos vissa av företagen uppgå till 5 procent av pensionsförsäkringskapitalet om flytten sker förhållandevis kort efter nytecknande. Det finns även företag som tillämpar jämförelsevis höga flyttavgifter (uppåt 2,5 procent av kapitalet) även om flytten sker många år efter nytecknande.

I vissa fall kan flyttavgiften för enskilda kunder uppgå till mer än de redovisade nivåerna i detta kapitel. Det kan till exempel handla om påslag för kunder som erhållit bonus för att de har flyttat sitt

kapital till det aktuella företaget eller fått en flyttavgift från det förra avgivande företaget betald av det aktuella företaget vid tidigare flytt. Det kan också finnas andra avgifter för kunderna som är relaterade till flytten, exempelvis avgifter som tas ut av den eventuella försäkringsförmedlaren.

Inom de kollektivavtalsgrundade tjänstepensionsförsäkringarna uppgår flyttavgifterna vanligen till maximalt 400–500 kronor, vilket generellt är betydligt lägre än för de privata pensionsförsäkringarna. Förklaringen till skillnaden kan möjligen vara att valcentralerna har lyckats pressa flyttavgifterna i sina upphandlingar.

4 Kundrörlighet

Vid undersökningar av potentiella inläsningseffekter, i det här fallet flyttavgifter för pensionsförsäkringskapital, är det önskvärt att försöka ta reda på hur stor andel och vilka typer av kunder som skulle vilja flytta samt hur stor andel av kapitalet som faktiskt flyttas. Låg kundrörlighet är en indikation på att det kan finnas barriärer (exempelvis flyttavgifter) som försvårar för kunderna att flytta sitt sparade kapital. Ett problem i sammanhanget är dock att avgöra vad som ska anses som "hög" respektive "låg" kundrörlighet för en viss typ av marknad. En annan faktor som spelar roll för rörligheten är kundernas kunskaper om och intresse för produkterna. Många kunder har idag ett lågt intresse för sin pension. En av anledningarna är att pensionen upplevs ligga långt fram i tiden och att det finns mer trängande frågor att ta ställning till.³⁶

Under 2015 flyttades drygt 1 procent av det totala pensionsförsäkringskapitalet mellan de olika livförsäkringsföretagen. I monetära termer motsvarade den flyttade andelen drygt 27 miljarder kronor.³⁷ En viss del av detta avsåg flyttar mellan olika produkter hos samma företag eller mellan företag inom samma koncern.

I *tabell 3* redovisas företagsspecifik statistik gällande andelen nettoinflyttat pensionsförsäkringskapital.

³⁶ Se t.ex. Finansinspektionen (2015b) och (2015c).

³⁷ Egna beräkningar baserade på data från Svensk Försäkring/Finansinspektionen. Innefattar tjänstepensionsförsäkringar och privata pensionsförsäkringar. En viss andel av det flyttade kapitalet avser flyttar mellan olika produkter hos samma företag eller mellan företag inom samma koncern. Endast konkurrensutsatt affär ingår bland tjänstepensionsförsäkringarna.

Tabell 3 Inflyttat kapital och totalt förvaltad kapital avseende pensionsförsäkringar, 2015

Företag	Inflyttat kapital (netto), mdkr	Totalt förvaltad kapital, mdkr	Inflyttat kapital (netto) som andel av totalt förvaltad kapital, %
Alecta	-0,2	70,7	-0,2
AMF Pension	-4,0	293,5	-1,4
Avanza	1,1	21,5	5,0
Brummer Life	0,1	2,1	5,4
Danica	0,3	21,0	1,6
Folksam, varav	-2,1	282,0	-0,7
– Folksam Fondförsäkring	-0,1	18,0	-0,6
– Folksam Liv	0,3	60,8	0,5
– Folksam LO Fondförsäkring	-0,5	65,2	-0,8
– KPA	-1,7	138,0	-1,2
Handelsbanken	1,8	68,5	2,7
Länsförsäkringar, varav	-1,0	184,3	-0,6
– LF Fondliv	0,0	97,6	0,0
– LF Liv	-1,0	86,7	-1,2
Movestic	-0,3	19,4	-1,4
Nordea Liv	5,2	63,4	8,1
Nordnet	0,8	5,5	13,8
PP Pension Fond	0,0	0,8	0,1
SEB, varav	-1,6	298,8	-0,6
– SEB Pension	-1,7	161,9	-1,0
– SEB Trygg Liv (Gamla Liv)	0,0	136,9	0,0
Skandia, varav	2,0	392,2	0,5
– Skandia Fondförsäkring	-1,6	112,4	-1,5
– Skandia Livförsäkring	3,6	279,8	1,3
SPP	-1,3	152,9	-0,9
Svensk Handel Fond	-0,0	0,2	-9,0
Swedbank Försäkring	0,2	85,4	0,3

Anm.: Tjänstepensionsförsäkringar och privata pensionsförsäkringar. Det totala förvaltade kapitalet avser endast konkurrensutsatt affär. En viss andel av det flyttade kapitalet avser flyttar mellan olika produkter hos samma företag eller mellan företag inom samma koncern. Även eventuella beståndsöverlåtelser ingår. Uppräknade fribrev ingår inte.

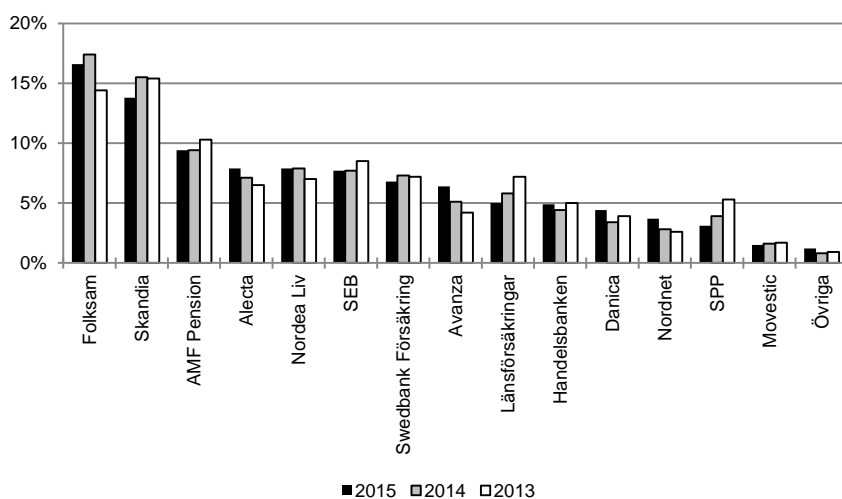
Källa: Svensk Försäkring/Finansinspektionen.

Utifrån tabellen kan det konstateras att följande livförsäkringsföretag har upplevt en negativ nettoinflyttning under 2015: Alecta, AMF Pension, Folksam, Länsförsäkringar, Movestic, SEB, SPP och Svensk Handel Fond. De företag som har upplevt en positiv

nettoinflyttning under samma år är följande: Avanza, Brummer Life, Danica, Handelsbanken, Nordea Liv, Nordnet, PP Pension Fond, Skandia och Swedbank Försäkring.

Om de olika företagens marknadsandelar för inbetalda premier studeras över tid framkommer också en bild av att det verkar ske en viss omflyttning av kapital mellan åren. I figur 3 visas utvecklingen av marknadsandelarna för inbetalda premier under åren 2013-2015 avseende både gamla och nya försäkringar.

Figur 3 Marknadsandelar för inbetalda premier, gamla och nya försäkringar, 2013–2015

Anm.: Andelarna avser den 31 december respektive år och omfattar premier tolv månader bakåt i tiden. Endast konkurrensetsatt affär.

Källa: Svensk Försäkring/Finansinspektionen.

Till de företag som har ökat sina marknadsandelar avseende inbetalda premier under perioden hör exempelvis Folksam, Alecta, Nordea Liv, Avanza och Nordnet. Några av de företag som har

upplevt en minskad marknadsandel under perioden är exempelvis Skandia, AMF Pension, SEB, Länsförsäkringar och SPP.

4.1 Flyttar inom tjänstepensionsförsäkringar

Under 2015 flyttades drygt 2 procent av det totala tjänstepensionsförsäkringskapitalet mellan de olika livförsäkringsföretagen. I monetära termer motsvarade den flyttade kapitalandelen drygt 24 miljarder kronor.³⁸

Bland de kollektivavtalsgrundade tjänstepensionsförsäkringarna gick de största flyttströmmarna 2015 från traditionell försäkring till fondförsäkring och det handlade främst om att kunderna flyttade från ickevalsbolag till bankägda livförsäkringsföretag. Den huvudsakliga anledningen till flytten uppgavs vara att kunderna ville samla sitt sparande hos en aktör.³⁹

Flyttaktiviteten inom kollektivavtalad tjänstepension har successivt ökat under åren i takt med att flyttträtt inom allt fler avtalsområden tillkommit. Samtidigt har flyttprocessen förenklats, exempelvis med hjälp av e-legitimation. Det är dock fortfarande väldigt få *individer* som väljer att flytta sitt pensionskapital. Inom exempelvis SAF-LO genomförde drygt 41 000 individer en kapitalflytt till ett värde av ungefär 5,5 miljarder kronor under 2015. Det motsvarade endast drygt 1 procent av det totala antalet försäkrade individer.⁴⁰ Även inom ITP 1/ITP 2 var andelen individer som genomförde en flytt

³⁸ Egna beräkningar baserade på data från Svensk Försäkring/Finansinspektionen. En viss del av dessa andelar avser flyttar mellan olika produkter hos samma företag eller mellan företag inom samma koncern. Endast konkurrensutsatt affär ingår i nämnaren.

³⁹ AMF (2016).

⁴⁰ Uppgifter från Fora. I det totala antalet försäkrade individer ingår både fribrev och premieaktiva. Ungefär 400 000 av dessa är pensionärer.

under 2015 drygt 1 procent.⁴¹ Inom KAP-KL/AKAP-KL var motsvarande andel något högre, nämligen drygt 3 procent under samma år.⁴²

De individer som faktiskt flyttar är alltså framför allt de med större kapitalmängder,⁴³ eftersom andelen individer som flyttar är lägre än andelen av det totala pensionskapitalet som flyttas.

Att få individer flyttar inom de olika avtalsområdena kan bero på flera olika faktorer. Det kan exempelvis handla om att de allra flesta känner sig nöjda med sina val, att alternativen att flytta pensionskapitalet till är begränsade (till de upphandlade företagen och produkterna), okunskap om eller ointresse av möjligheten att flytta, förekomsten av flyttavgifter överhuvudtaget eller andra typer av hinder.

4.2 Flyttar inom privata pensionsförsäkringar

Bland de privata pensionsförsäkringarna, där det totala förvaltade kapitalet är betydligt lägre än inom tjänstepensionsförsäkringarna, flyttades drygt 1 procent av kapitalet under 2015. I monetära termer motsvarade den flyttade kapitalandelen drygt 3 miljarder kronor.

⁴¹ Uppgifter från Collectum. I det totala antalet försäkrade individer ingår både fribrev och premieaktiva. Ungefär 400 000 av dessa är pensionärer.

⁴² Uppgifter från Pensionsvalet PV.

⁴³ Det är konsistent med hur kunder med större kapitalmängder kan förväntas agera på en marknad som denna. Dessa kunder kan spara mer rent monetärt vid byte till ett annat företag. De har troligtvis också större sannolikhet att bli kontaktade av försäkringsförmedlare, vilka i sin tur kan driva på en flytt, eftersom de ofta ersätts genom procentuella andelar av pensionsförsäkringskapitalet. Se t.ex. Illanes (2016). Beteendet är också konsistent med hur kundbeteendet tenderar att se ut på exempelvis fondmarknaden. Kunder som har högre sparvolym är i högre grad aktiva vad gäller exempelvis fondbyten och bevakning av sitt innehav än kunder med lägre sparvolym. Se Konkurrensverket (2015).

Generellt flyttar kunderna från traditionella livförsäkringar till fond- eller depåförsäkringar.⁴⁴

4.3 Låg kundnöjdhet som förklaring till flyttströmmar?

Svenskt Kvalitetsindex (SKI) genomför årligen undersökningar om kundnöjdheten i försäkringsbranschen. I den senaste undersökningen (från november 2016) konstateras att kundnöjdheten hos livförsäkringsföretagen är lägre än för försäkringsbranschen som helhet, även om indexvärdet successivt har ökat under åren sedan mitten på 1990-talet. Det framgår också att det framför allt är de större bankernas livförsäkringsföretag som drar ned betyget.⁴⁵

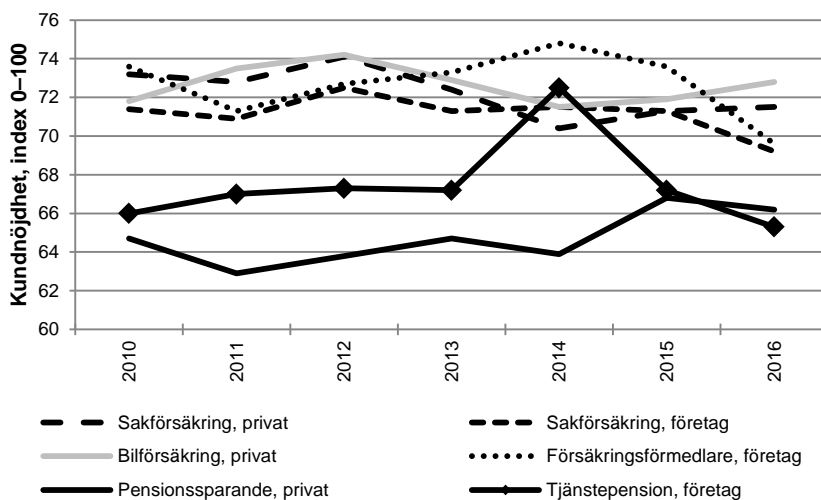
Att kunderna är mer missnöjda med de större bankernas livförsäkringsföretag än med de övriga står till viss del i kontrast till hur flyttströmmarna har gått de senaste åren. Inom tjänstepensionsförsäkringar har kunderna, som nämndes tidigare, främst flyttat sitt kapital till bankägda livförsäkringsföretag. Inte heller marknadsandelarnas utveckling för pensionsförsäkringsmarknaden som helhet de senaste åren indikerar att några stora tapp har skett för de större bankernas livförsäkringsföretag (se tidigare *figur 3*).

I *figur 4* illustreras kundnöjdheten för olika delar av försäkringsbranschen under åren 2010–2016.

⁴⁴ Egna beräkningar baserade på data från Svensk Försäkring/Finansinspektionen. Observera att en viss del avser flyttar mellan olika produkter hos samma företag eller mellan företag inom samma koncern.

⁴⁵ Svenskt Kvalitetsindex (SKI) webbplats.

Figur 4 Kundnöjdhet inom försäkringsbranschen, 2010–2016

Anm.: Kundnöjdheten mäts via telefonintervjuer utifrån ett urval av kunder. I urvalet ingår personer i åldern 18–79 år som är bosatta i Sverige samt företag i Sverige med minst en anställd. Frågeformuläret innehåller ett 40-tal frågor som generellt besvaras på en 1–10 skala där 1 betyder missnöjd/instämmer inte och 10 betyder mycket nöjd/instämmer helt. Generellt är en skillnad på mer än 2 enheter statistisk säkerställd. SKI använder 95 % signifikansnivå som standard.

Källa: Svenskt Kvalitetsindex (SKI).

Enligt SKI har branscher och företag som får under 60 i kundnöjdhet generellt stora svårigheter att motivera sina kunder att stanna kvar, medan betyg över 75 pekar på en stark relation mellan företag och kund. Försäkringsbranschen generellt har de senaste åren placerat sig mellan dessa indexvärden och livförsäkringsföretagen specifikt närmare det nedre värdet.

4.4 Sammanfattande bedömning

Under 2015 flyttades endast drygt 1 procent av det totala pensionsförsäkringskapitalet mellan de olika livförsäkringsföretagen (inkl.

vissa flyttar mellan olika produkter hos samma företag eller mellan företag inom samma koncern).

Uppgifter för de kollektivavtalsgrundade tjänstepensionsförsäkringarna visar att det sammantaget också är väldigt få individer som väljer att flytta sitt kapital, trots att flyttavgifterna är jämförelsevis lägre bland dessa produkter. Det kan tyda på att det överlag inte finns något utbrett intresse av att flytta, eller att det finns andra hinder för flytt. De som faktiskt flyttar är framför allt individer med större kapitalmängder. Flyttarna går framför allt från traditionella livförsäkringar till fondförsäkringar, vilket indikerar en önskan från dessa kunder att kunna vara mer aktiva i sitt pensionssparande framöver.

Livförsäkringsföretagen kännetecknas av lägre kundnöjdhet än för resten av försäkringsbranschen, framför allt på grund av att de större bankernas livförsäkringsföretag drar ned betyget. Detta står dock till viss del i kontrast till hur flyttströmmarna har rört sig de senaste åren. Kundnöjdhet verkar därmed inte vara en faktor som beaktas av kunderna själva vid flytt av pensionsförsäkringskapital, eller så kan det vara så att det finns barriärer som hindrar kunderna från att flytta sitt kapital till det livförsäkringsföretag de helst hade önskat.

5 Analys av flyttavgifterna

I detta kapitel analyseras flyttavgifterna ur kundernas och livförsäkringsföretagens perspektiv samt avgifternas inverkan på marknadens funktionssätt i stort.

5.1 Kundernas perspektiv

En förutsättning för att en kund ska vilja flytta sitt pensionsförsäkringskapital under sparandetiden är att kunden tror sig kunna nå en högre kapitalnivå vid pensionstillfället genom flytten. Detta även beaktat kostnader som är hänförliga till flytten. Om dessa kostnader är för höga kommer flytten inte att genomföras.

Teoretiskt ramverk

I detta avsnitt redogörs för en teoretisk modell för att kunna analysera flyttavgiftsnivåernas betydelse för kunderna i mer generella termer. Modellen är simplificerad jämfört med hur det ser ut i verkligheten där kundens och livförsäkringsföretagets individuella förutsättningar och valet av flyttillfälle är avgörande för hur pensionsförsäkringskapitalet påverkas av flytten.

Det samlade värdet på försäkringskapitalet vid en given tidpunkt, v_t , kan uttryckas enligt:

$$v_t = [(v_{t-1} + \bar{p}_t) * (1 + r - c_{(v)})] - c_{fix} \quad (1)$$

där p_t är den för året aktuella premiebetalningen, r den årliga avkastningen, $c_{(v)}$ den (eventuella) sammanlagda försäkrings-

kapitalberoende årliga avgiften och c_{fix} den (eventuella) samlade fasta årliga avgiften (som är oberoende av det samlade försäkringskapitalet).⁴⁶ Premiebetalningen antas därmed komma i början av respektive år och den fasta avgiften tas ut i slutet av respektive år.

Ett rimligt antagande åtminstone när det gäller tjänstepensionsförsäkringar är att premiebetalningen ökar successivt för varje år, eftersom den är relaterad till försäkringstagarens lön. Då kan premiebetalningen vid en given tidpunkt beräknas som en uppräknings av den ursprungliga premiebetalningen, \bar{p}_0 , med exempelvis en exogent given inflationstakt, $\bar{\pi}$:

$$\bar{p}_t = \bar{p}_0 * (1 + \bar{\pi})^t \quad (2)$$

Det samlade värdet på försäkringskapitalet vid en given tidpunkt innefattar samtliga tidigare premiebetalningar med respektive uppräknings, innevarande års premiebetalning och värdeutvecklingen som har skett för respektive betalning (reducerat med avgifter). Detta kan uttryckas enligt:

$$v_t = \sum_{n=0}^t [\bar{p}_n * (1 + r - c_{(v)}) - c_{fix}] \quad (3)$$

Antag nu att försäkringstagaren vill flytta sitt försäkringskapital till ett annat livförsäkringsföretag (företag 2) och att det tillämpas en flyttavgift, c_{move} , av företag 1 som kan uttryckas som en kapitalberoende avgift av försäkringskapitalet. Bytet antas ske efter t antal år. För att flytten ska vara lönsam för försäkringstagaren gäller

⁴⁶ De olika avgifterna kan ha olika benämningar hos olika företag. De kan exempelvis kallas för premieavgifter eller försäkringsavgifter. Det kan också finnas avgifter som benämns förvaltnings- eller kontoavgifter, administrativa avgifter osv. Det viktiga i det här fallet är om de är fasta eller kapitalberoende.

följande **förväntning** gällande de återstående åren av försäkrings-tiden, det vill säga från år t till år T :

$$\left(v_{T_{företag\ 1}} - v_{t_{företag\ 1}} \right) \leq \left(v_{T_{företag\ 2}} - v_{t_{företag\ 2}} \right) \quad (4a)$$

$$\text{där } v_{t_{företag\ 2}} = v_{t_{företag\ 1}} * (1 - c_{move})$$

$$\rightarrow (c_{move} * v_{t_{företag\ 1}}) \leq v_{T_{företag\ 2}} - v_{T_{företag\ 1}} \quad (4b)$$

Den årliga avkastningen måste alltså vara tillräckligt hög (eller de löpande avgifterna tillräckligt låga) hos företag 2 för att motsvara flyttavgiften **och** den uteblivna värdeökningen som flyttavgifterna hade förmodats generera om de hade legat kvar som pensions-försäkringskapital i företag 1.

Hur mycket måste då pensionsförsäkringskapitalet sammantaget öka de återstående åren bara för att själva flyttavgiften ska kunna tas igen? Det ges av att beräkna:

$$\frac{v_{t_{företag\ 1}} - [v_{t_{företag\ 1}} * (1 - c_{move})]}{v_{t_{företag\ 1}} * (1 - c_{move})} \quad (5)$$

Med andra ord så behöver den sammanlagda procentuella upp-gången i företag 2 i slutändan vara högre än den procentuella nedgången som orsakades av flyttavgiften. Till exempel så resul-terar en flyttavgift på 4 procent att den totala uppgången i slut-ändan behöver vara minst 4,17 procent hos företag 2, en flyttavgift på 3 procent att uppgången i slutändan behöver vara minst 3,09 procent och en flyttavgift på 2 procent att uppgången i slutändan behöver vara minst 2,04 procent. Därtill tillkommer som sagt även att ta igen den uteblivna värdeökningen som flyttavgifterna hade

förmodats generera om de hade legat kvar som pensionsförsäkringskapital i företag 1.

Med hjälp av *uttryck (5)* kan det geometriska medelvärdet beräknas, vilket visar hur mycket försäkringskapitalet åtminstone behöver växa i genomsnitt per år bara för att hämta igen flyttavgiften under de återstående åren:⁴⁷

$$(1 + \text{uttryck (5)})^{\left(\frac{1}{T-t}\right)} - 1 \quad (6)$$

Här beaktas emellertid inte det faktum att premiebetalningar som görs efter flytten förmodas ha en bättre värdeutveckling än om dessa hade gjorts utan att flytten ägt rum (antingen på grund av högre avkastning eller lägre avgifter).

Om det, något förenklat, antas att premiebetalningarna utgör en successivt avtagande andel av det totala försäkringskapitalet över tid⁴⁸ och att det endast finns en kapitalberoende årlig premieavgift (ingen fast avgift) kommer försäkringskapitalet att fortsatt utvecklas enligt följande exponentialfunktioner för de olika företagen efter flytten:

$$\frac{[v_{t_{\text{företag 1}}} * (1 - c_{\text{move}})]}{v_{t_{\text{företag 2}}}} * (1 + p_{(v)}^{-xt} + r_{\text{företag 2}} - c_{(v)_{\text{företag 2}}})^t \quad (7a)$$

$$v_{t_{\text{företag 1}}} * (1 + p_{(v)}^{-xt} + r_{\text{företag 1}} - c_{(v)_{\text{företag 1}}})^t \quad (7b)$$

⁴⁷ I uttrycket förutsätts att den sammanlagda fasta årliga avgiften är densamma mellan företag 1 och 2, alternativt att den adderas med den sammanlagda kapitalberoende årliga avgiften för att också kunna uttryckas som en andel av kapitalet.

⁴⁸ Detta antagande innebär att det är möjligt att generalisera flyttavgiftens betydelse i större utsträckning. I annat fall blir kundens personliga förutsättningar och tidpunkten för flytten väldigt avgörande för om den blir lönsam eller inte, eftersom relationen mellan den monetära flyttkostnaden och de kommande monetära premiebetalningar styr hur lång tid det tar att hämta igen flytten.

där x (som är > 0) utgör premiebetalningarnas andel av det totala försäkringskapitalet.

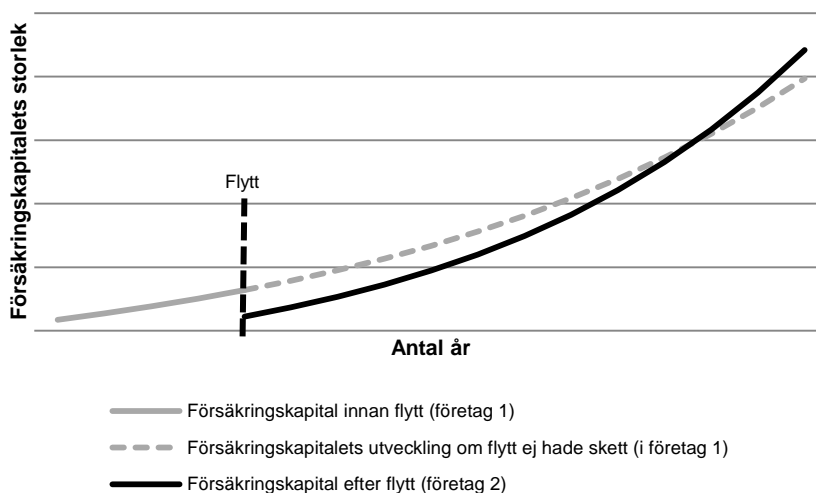
Flytten kommer att vara lönsam när funktionerna har samma värden för v respektive t (det vill säga kurvornas skärningspunkt). Den matematiska härledningen av detta är relativt omfattande och onödigt betungande för den här rapportens syfte. Generellt kan dock antalet år för att uppnå ett visst önskat värde på försäkringskapitalet beräknas enligt:

$$v_{\text{önskat}} = v_t * (1 + p_{(v)}^{-xt} + r - c_{(v)})^{t+n} \quad (8a)$$

$$\rightarrow (t + n) = \frac{\log(v_{\text{önskat}}/v_t)}{\log(1 + p_{(v)}^{-xt} + r - c_{(v)})} \quad (8b)$$

I *figur 5* illustreras sammanfattningsvis principerna för den teoretiska modell som nu redogjorts för. Vid flytt till företag 2 reduceras pensionsförsäkringskapitalet med flyttavgiften och det tar sedan ett antal år innan försäkringskapitalet har vuxit så pass mycket att försäkringsvärdets teoretiska värde i företag 1 har passerats.

Figur 5 Illustration av den teoretiska modellen

Sammanfattningsvis krävs det alltså en förväntad avkastning på försäkringskapitalet, alternativt en sammanlagd avgiftsreducering, hos det mottagande företaget som är tillräckligt stor för att på sikt kunna inkorporera flyttavgiften **och** den förväntade uteblivna värdeökning som kommer av att pensionsförsäkringskapitalet reducerats med flyttavgiften. Det innebär också att en kund som tidigare har gjort en flytt får en högre tröskel för att göra ytterligare en flytt. Om flyttavgiften är kapitalberoende innebär det dessutom att en flytt blir mindre och mindre attraktiv för kunderna ju närmare utbetalning av försäkringen de kommer. Det beror på att den återstående tiden för att ta igen flytten blir kortare och kortare. Även framtida premiebetalningars värdeutveckling behöver beaktas vid analyser av flyttar. Då spelar även det monetära storleksförhållandet mellan flyttavgift och framtida premiebetalningar roll.

Slutligen är det värt att poängtera att den teoretiska modellen främst är tillämpbar i fall där flyttavgiften betalas direkt av kunden vid flytt. I de fall där det mottagande företaget exempelvis tillhandahåller kunden en monetär bonus för inflyttning eller åtar sig att betala kundens flyttavgift till det avgivande företaget behöver modellen reformeras något.

Det är värt att poängtera att modellen utelämnar vissa inslag som förekommer i traditionella försäkringar, exempelvis riskdelning och överskottshantering. Eftersom dessa inslag varierar i sin utformning mellan livförsäkringsföretagen och mellan åren är det svårt att generalisera dessa i en modell likt denna.⁴⁹

Illustration av antal år för att hämta igen en flytt

Att i allmänna ordalag försöka illustrera hur många år det tar för en kund att hämta igen en flytt av sitt försäkringskapital är som sagt förknippat med vissa förenklade antaganden. Annars blir kundens och livförsäkringsföretagets individuella förutsättningar och tidpunkten för flytten väldigt avgörande.

Det första förenklade antagandet är att premiebetalningarna kan ses som en konstant andel av försäkringskapitalet över tid. I det här fallet används andelen 7 procent⁵⁰, men det är även möjligt att tänka

⁴⁹ Se SOU 2012:64 för en beskrivning av olika principer för överskottsfordelning.

⁵⁰ När det exempelvis gäller tjänstepensioner så var det genomsnittliga ställningsvärdet på riksnivå (dvs. totalt förvaltad kapital) drygt 2 440 miljarder kronor 2015, varav drygt 125 miljarder kronor avsåg inbetalda premier under året ($125/2440 = 5,1$ procent). När det gäller privat försäkringssparande så var motsvarande ställningsvärde på riksnivå drygt 990 miljarder kronor 2015, varav ungefär 97 miljarder kronor avsåg inbetalda premier ($97/990 = 9,8$ procent). I det sistnämnda fallet ingår dock även kapitalförsäkringar, vilka inte är inkluderade i denna rapport.

Källor: SCB (Sparbarometern) och Svensk Försäkring (2016b).

sig andra andelar. Generellt innebär modellen att desto *högre* andel som väljs desto *färre* antal år tar det att hämta igen flytten.

Det andra förenklade antagandet är att den sammanlagda årliga fasta avgiften är densamma mellan företag 1 och 2, alternativt att den adderas med den sammanlagda kapitalberoende årliga avgiften för att också kunna uttryckas som en andel av kapitalet.

I *tabell 4* visas det ungefärliga antalet år det tar för en kund att hämta igen en flytt beroende på olika flyttavgifter och avgifts- eller avkastningsskillnader mellan avgivande och mottagande företag.

Tabell 4 Ungefärligt antal år för att hämta igen en flytt av försäkringskapital (med premiebetalningar innan och efter flytt), avrundat uppåt till helår

Flyttavgift	1 %	2 %	3 %	4 %	5 %
$\Delta (r-c_{(v)})$					
0,25	4	6	7	8	9
0,50	2	4	5	6	7
0,75	2	2	4	5	5
1,00	1	2	3	4	4
1,25	1	2	3	3	4
1,50	1	2	2	3	3
1,75	1	2	2	3	3
2,00	1	1	2	2	3
2,25	1	1	2	2	3
2,50	1	1	2	2	2

Anm.: Det antas att premiebetalningarna kan ses som en konstant andel av försäkringskapitalet över tid. I det här fallet 7 procent (med hänsyn taget till att de framtida monetära betalningarna ska vara lika höga i företag 1 och 2). Det antas också att den sammanlagda årliga fasta avgiften är densamma hos respektive företag, alternativt att den adderas med den sammanlagda kapitalberoende årliga avgiften för att också kunna uttryckas som en andel av kapitalet.

Källa: Konkurrensverkets egna beräkningar.

I *bilaga 3* exemplifieras ett konkret typfall för en kund som vill flytta sitt pensionsförsäkringskapital till ett annat livförsäkringsföretag. Förutsättningarna i typfallet är att kunden vill flytta från en traditionell livförsäkring hos ett livförsäkringsföretag till en fondförsäkring hos ett annat företag. Typfallet visar att det kan ta ungefär sex år för en genomsnittlig kund att hämta igen en flytt, förutsatt att kunden sätter ihop en fondportfölj med jämförelsevis låga förvaltningsavgifter i fondförsäkringen. Om kunden sätter ihop en fondportfölj som är något dyrare, men fortfarande i det nedre avgiftsspannet bland samtliga livförsäkringsföretag tar det istället ungefär tio år.

Om det till skillnad mot i *tabell 4* antas att premiebetalningarna har upphört och inte kommer att återupptas (vilket exempelvis borde vara ett rimligt antagande för de privata pensionsförsäkringarna i och med den slojade avdragsrätten samt för vissa fribrev) blir beräkningen enklare. Antalet år för att hämta igen en flytt utan fortsatta premiebetalningar redovisas i *tabell 5*.

Tabell 5 **Antal år för att hämta igen en flytt av försäkringskapital (utan premiebetalningar innan och efter flytt), avrundat uppåt till helår**

Flyttavgift	1 %	2 %	3 %	4 %	5 %
$\Delta (r-c_{(v)})$					
0,25	5	9	13	17	22
0,50	3	5	7	9	11
0,75	2	3	5	6	8
1,00	2	3	4	5	6
1,25	1	2	3	4	5
1,50	1	2	3	3	4
1,75	1	2	2	3	4
2,00	1	2	2	3	3
2,25	1	1	2	2	3
2,50	1	1	2	2	3

Anm.: Det antas att den sammanlagda årliga fasta avgiften är densamma hos respektive företag, alternativt att den adderas med den sammanlagda kapitalberoende årliga avgiften för att också kunna uttryckas som en andel av kapitalet.

Källa: Konkurrensverkets egna beräkningar.

I de fall där det inte existerar några premiebetalningar innan flytt men där premiebetalningarna återupptas efter flytt (som exempelvis kan vara fallet för vissa fribrev) sjunker antalet år för att ta igen flytten kraftigt i förhållande till *tabell 5*. Det förutsätter dock fortfarande en högre avkastning eller reducerad avgift hos det nya företaget jämfört med det gamla. Avkastningen för de återupptagna

premiebetalningarna "hjälp till" att hämta igen flyttavgiftskostnaden fortare. I vilken utsträckning antalet år sjunker i förhållande till *tabell 5* beror på vilka antaganden som görs gällande de återupptagna premiebetalningarna.

Framtida avkastning är osäker för kunden

Den framtida avkastningen är för kunden en osäker parameter och det blir i praktiken väldigt svårt för kunden att beräkna hur lång tid det kan ta innan flytten har blivit lönsam. Detta gäller särskilt för fondförsäkringar och depåförsäkringar, eftersom avkastningen bestäms av de underliggande tillgångarnas utveckling. Det gäller även i viss mån för traditionella livförsäkringar eftersom garantin kan förändras med tiden. De sammanlagda fasta respektive kapitalberoende avgifterna hos olika livförsäkringsföretag kan förvisso också förändras med tiden, men är ändå vid det tilltänkta flyttillfället möjliga för kunden att ta reda på. För att flytten på sikt ska kunna betecknas som lönsam krävs därför främst att det finns skillnader i löpande avgiftsuttag mellan avgivande och mottagande företag.

När det gäller de fall där det varken existerar några premiebetalningar innan eller efter flytt krävs det, som illustrerades i *tabell 5*, betydande avgiftsskillnader för att det ska vara rimligt att hämta igen flytten efter ett eller ett par år.

I de fall där det finns premiebetalningar både innan och efter flytt sjunker antalet år för att hämta igen en flytt i förhållande till föregående fall (detta illustrerades i *tabell 4*). Då krävs inte heller lika stora avgiftsskillnader för att det ska vara rimligt att hämta igen flytten efter ett eller ett par år.

I *tabell 6* illustreras avgiftsskillnaderna för pensionsförsäkringar inom de fem största kollektivavtalsområdena och för privata pensionsförsäkringar.

Tabell 6 Avgiftsskillnader för pensionsförsäkringar inom de fem största avtalsområdena och privata pensionsförsäkringar

Intervall för lägsta och högsta avgifter	ITP 1 och 2	SAF-LO	KAP-KL och AKAP-KL	PA-KFS-09	PA-03	Privata pensionsförsäkringar
<u>Traditionell försäkring</u>						
– Fast årlig avgift (kr)	0–85	40–65	48–75	0–170	6–85	0–288
– Kapitalberoende avgift (%)	0,10–0,23	0,12–0,17	0,08–0,17	0,08–0,23	0–0,15	0,40–1,00
– Kapitalförvaltningskostnad (%)	0,03–0,08	0,03–0,08	0,03–0,08	0,03–0,07	0,03–0,20	Ingen
<u>Fondförsäkring</u>						
– Fast årlig avgift (kr)	Ingen	45–65	0–75	Ingen	0–85	0–360
– Kapitalberoende avgift (%)	Ingen	Ingen	Ingen	Ingen	Ingen	0–0,70
– Avgift för fondförvaltning (%)	0,09–1,00	0–1,00	0–1,50	0,09–1,90	0–1,35	0–3,30

Anm.: Avgiften för fondförvaltningen varierar ofta beroende på fondval. Ibland tas avgift för fondförvaltning ut av fondförvaltaren, och dras direkt från fondens värde, istället för att tas ut av livförsäkringsföretaget.

Källa: Konsumenternas.se (Konsumenternas Bank- och finansbyrå/Konsumenternas Försäkringsbyrå).

Som illustreras i tabellen är avgiftsskillnaderna mindre bland de kollektivavtalsgrundade tjänstepensionsförsäkringarna än bland de privata pensionsförsäkringarna. I teorin blir därför en flytt enklare att hämta igen om den sker inom ramen för de privata pensionsförsäkringarna än om den sker inom ramen för någon av de kollektivavtalsgrundade, förutsatt att flyttavgiften är lika hög i bägge fallen. I praktiken är dock flyttavgifterna generellt betydligt högre för de privata pensionsförsäkringarna än för de kollektivavtalsgrundade.

I *bilaga 3* exemplifieras ett konkret typfall med verkliga genomsnittliga avgiftsskillnader för en kund som vill flytta sitt pensionsförsäkringskapital till ett annat livförsäkringsföretag. Enligt antagandena i typfallet kan det ta omkring 6–10 år för en genom-

snittlig kund att hämta igen en flytt från en traditionell livförsäkring till en fondförsäkring förutsatt att kunden är prismetveten.

Det finns emellertid oklarheter i vilket värde kunderna sätter till avgiftsskillnader jämfört med förväntad framtida avkastning hos de olika företagen.⁵¹

5.2 Livförsäkringsföretagens perspektiv

Ur livförsäkringsföretagens perspektiv kan flyttar av pensionsförsäkringskapital medföra vissa problem, särskilt om många kunder väljer att flytta samtidigt. I detta avsnitt redogörs för några av dessa problem.

Kostnader förknippade med att kunder flyttar

För livförsäkringsföretagen uppstår kostnader när en kund flyttar sitt pensionsförsäkringskapital och därmed avslutar sitt försäkringsavtal i förtid. Det är dessa kostnader som den eventuella flyttavgiften framför allt är till för att täcka, förutsatt att dessa kostnader inte redan har täckts i det löpande avgiftsuttaget.

Det handlar först och främst om administrativa kostnader som är förknippade med hanteringen av flytten. Dessa kostnader kan förklarat uttryckas som timlönen, w , inklusive arbetsgivaravgift och sociala avgifter, för de personer som ska hantera flytten multiplicerat med antalet timmar, L , som det tar att hantera flytten:

$$C_{adm} = w * L \quad (9)$$

⁵¹ Se t.ex. Illanes (2016).

Om antalet timmar det tar att hantera en flytt skulle vara väldigt många kan det även vara rimligt att ta hänsyn till produktionsbortfall i form av att de personer som hanterar flytten hade kunnat utföra andra arbetsuppgifter om flytten aldrig hade ägt rum. Tidsåtgången förefaller emellertid vara låg. I en enkät till merparten av de svenska livförsäkringsföretagen i samband med Livförsäkringsutredningen (SOU 2012:64) uppgav dessa att det tar i genomsnitt 1–3 arbetstimmar för att handlägga en flytt. Den totala handläggningskostnaden uppskattades därför till mellan 750–2 250 kronor (inklusive arbetsgivaravgift och sociala avgifter).

Det tillkommer också kostnader som brukar täckas i form av avräkningar av det flyttbara pensionsförsäkringskapitalvärdet. Det handlar exempelvis om avräkningar för värden som är relaterade till försäkringsrisk, exempelvis så kallade arvsvinster eller avdrag för oamorterade anskaffningskostnader. Utöver dessa direkta kostnader kan försäkringsföretaget drabbas av uteblivna framtida intäkter av olika slag som hade kommit företaget till del om avtalet hade fullföljts.

Om kostnaderna för flytt inte bärs av de flyttande kunderna på något sätt är försäkringsföretagets associationsform avgörande för vilken part som i första hand drabbas av dessa kostnader. I ett ömsesidigt försäkringsbolag är det de kvarvarande kunderna som drabbas direkt, medan det för ett vinstutdelande försäkringsbolag är aktieägarna som drabbas. Även i det sistnämnda fallet kan dock kostnaderna påverka de kvarvarande kunderna. Detta beror på hur riskfördelningen mellan aktieägare och försäkringstagare har reglerats i försäkringsavtalet.⁵²

⁵² SOU 2012:64.

Närmare om anskaffningskostnadernas inverkan

En vanligt förekommande anskaffningskostnad utgörs av provisionsersättningar till försäkringsförmedlare. Dessa ersättningar utgör en kostnad för livförsäkringsföretagen ända tills den är amorterad med hjälp av det löpande avgiftsuttaget. Om en kund vill flytta sitt pensionsförsäkringskapital till ett annat företag innan provisionskostnaden är amorterad kan den kvarvarande kostnadsandelen inte fås igen av just den kunden.

Finansinspektionen (2005) och (2016a) har identifierat följande element i livförsäkringsföretagens provisionsstruktur:

- Nyteckningsersättning för avtal med löpande premier eller engångspremie
- Offert- och registreringsersättning
- Beståndsvårdsersättning
- Stockersättning/kapitalersättning
- Extraprovisioner

Nyteckningsersättningar kan utgå som engångsersättning vid tecknande (upfront-provision), en jämn provision med ett lika stort belopp under ett antal år eller enligt en trappa med olika betalningar under ett antal år. Dessa ersättningar är till för att ersätta förmedlaren när denne har agerat som distributör (försäljningskanal) åt livförsäkringsföretaget.

Ett flertal livförsäkringsföretag har de senaste åren meddelat att de slopar upfront-provisionerna till försäkringsförmedlarna. Förekomsten av denna typ av ersättning torde därför ha sjunkit. År 2014 utgjorde dessa ersättningar en mycket stor andel av provisionsflödet. Vanligtvis uppgick upfront-provisionerna för förmedling av

försäkring till mellan 0 och 30 procent på det beräknade investerade beloppet.⁵³

Vid nyteckning av försäkring betalar livförsäkringsföretagen ibland även en *offert- och registreringsersättning* till förmedlaren.

Beståndsvårdersättning och *stockersättning/kapitalersättning* är provisioner till förmedlaren för administration och skötsel av försäkringen. Dessa utbetalas vanligtvis årligen.

Om kunden väljer att betala in extrapremier på sin försäkring kan förmedlaren ersättas med hjälp av *extraprovisioner*.

Utöver dessa ersättningar kan försäkringsförmedlaren också få en försäljningsprovision för de finansiella instrument som kunden investerar i via sin pensionsförsäkring (så kallad *kick-back*).

Provisionsstrukturen på livförsäkringsmarknaden kan emellertid komma att förändras framöver. I samband med genomförandet av det så kallade MiFID II-direktivet⁵⁴ i svensk rätt införs en minimiregel som säger att bara den som ger råd om externa produkter och som inte tar emot provisioner får kalla sig oberoende eller utge sig för att tillhandahålla oberoende rådgivning. Lagändringarna med anledning av MiFID II har föreslagits träda ikraft den 3 januari 2018.⁵⁵

⁵³ Finansinspektionen (2016a).

⁵⁴ Europaparlamentets och rådets direktiv av den 15 maj 2014 om marknader för finansiella instrument. MiFID står för Directive on Markets in Financial Instruments.

⁵⁵ Finansdepartementet (2016a).

Därutöver ska det s.k. försäkringsdistributionsdirektivet (IDD)⁵⁶ vara genomfört i svensk rätt senast 23 februari 2018. Genom IDD införs nya och skärpta regler för den distribution av försäkring som utförs av försäkringsföretag och försäkringsförmedlare. Avsikten är att skärpa reglerna om rådgivning kring försäkringsbaserade investeringsprodukter till den nivå som gäller enligt MiFID II. Syftet är att uppnå ett likartat konsumentskydd och konkurrensneutralitet på marknaden för rådgivning om finansiella instrument och försäkringsbaserade investeringsprodukter. Regeringens utgångspunkt är också att bestämmelserna om tredjepartsersättning (bland annat provisioner) bör utformas så likartat som möjligt när det gäller finansiella instrument och försäkringsbaserade investeringsprodukter.⁵⁷

När det gäller flytt av försäkringskapital är det framför allt de ersättningar (provisionskostnader) som uppkommer eller avtalas i samband med tecknande av pensionsförsäkringen som kan bli problematiska för livförsäkringsföretaget, eftersom de kan medföra att det tar ett antal år innan kunden blir lönsam då dessa kostnader måste amorteras. Samtidigt kan dessa ersättningar vara essentiella för vissa livförsäkringsföretag, i synnerhet de mindre eller nystartade livförsäkringsföretagen utan stark egen distribution, eftersom försäkringsförmedlare är en stor och viktig försäljningskanal.

För att teoretiskt illustrera hur lång tid det kan ta för ett livförsäkringsföretag att hämta igen en viss initial anskaffningskostnad (till exempel provisionsersättning till en försäkringsförmedlare, flyttbonus till en kund eller betalning av en kunds flyttavgift) kan samma beräkningsprincip som i *uttryck (8b)* användas. I det här

⁵⁶ Europaparlamentets och rådets direktiv av den 20 januari 2016 om försäkringsdistribution. IDD står för Insurance Distribution Directive.

⁵⁷ Finansdepartementet (2016b).

fallet är det livförsäkringsföretagets intäkter i förhållande till kostnader (det vill säga marginalen) för pensionsförsäkringen som kunden tecknar som avgör återhämtningstiden för en viss initial anskaffningskostnad. I *tabell 7* illustreras återhämtningstiden för exemplet olika nivåer av nyteckningsersättningar.

Tabell 7 **Ungefärligt antal år för att hämta igen olika nivåer av nyteckningsersättningar, avrundat uppåt till helår**

Nyteckningsersättning	5 %	10 %	15 %	20 %	25 %	30 %
Vinstmarginal, produktnivå						
2,5 %	3	5	7	10	12	15
5 %	2	3	4	5	6	8
7,5 %	1	2	3	4	4	5
10 %	1	2	2	3	4	4
12,5 %	1	1	2	2	3	4
15 %	1	1	2	2	3	3
17,5 %	1	1	2	2	2	3
20 %	1	1	1	2	2	2
22,5 %	1	1	1	2	2	2
25 %	1	1	1	1	2	2

Källa: Konkurrensverkets egna beräkningar.

Vinstmarginalen på produktnivå i tabellen får snarast ses som genomsnittlig över tid, eftersom den kan variera exempelvis beroende på kundens förutsättningar, typ av livförsäkringsföretag och pensionsförsäkring samt hur lång tid det har gått sedan pensionsförsäkringen tecknades. Tabellen ger ändå en fingervisning om att det kan ta ett antal år efter försäkringens tecknande innan kunden blir lönsam om det finns stora initiala kostnader som behöver amorteras.

Med denna aspekt i åtanke kan livförsäkringsföretaget vilja sätta en flyttavgift som i genomsnitt täcker de icke-amorterade anskaffningskostnaderna, beaktat hur vanligt förekommande det är att kunderna flyttar, samt de genomsnittliga administrativa kostnader som är förknippade med hanteringen av en flytt. Detta så att inte kvarvarande kunder ska drabbas av ökade kostnader när vissa kunder väljer att flytta.

Skillnader mellan olika produkttyper

Det framhålls ofta att det är mer komplicerat att flytta pensionsförsäkringskapital från en traditionell livförsäkring än från en fondförsäkring (eller depåförsäkring).⁵⁸ Det beror till stor del på att det för fondförsäkringar och depåförsäkringar är lättare att direkt observera ett värde för de underliggande tillgångarna än det är för traditionella livförsäkringar. I det sistnämnda fallet handlar det om en gruppering av de underliggande tillgångarna mellan kunderna, vilket medför att det bland annat finns principer för riskdelning att beakta. Denna skillnad medför att det kan vara mer komplicerat att bestämma värdet på en traditionell livförsäkring än på en fondförsäkring vid flytt, även om det finns standardiserade metoder för detta.

En annan skillnad mellan produkterna är att en traditionell livförsäkring ibland kan bestå av mer illikvida tillgångar än vad som är fallet för fondförsäkringar och depåförsäkringar. De traditionella livförsäkringarna är, till skillnad mot till exempel fondförsäkringarna, inte låsta till att placera i värdepappersfonder (UCITS-fonder) eller alternativa investeringsfonder (specialfonder), utan kan även placera i andra typer av tillgångsslag. Det innebär att det

⁵⁸ Se exempelvis SOU 2012:64.

kan vara svårare att avyttra tillgångar när det handlar om de fall där kunder vill flytta ifrån traditionella livförsäkringar. Om vissa tillgångar är mer likvida än andra riskerar det också att förändra försäkringens riskprofil för kvarvarande kunder, åtminstone i teorin. Det är dock viktigt att poängtera att det inte nödvändigtvis är så att livförsäkringsföretaget behöver avyttra tillgångar för varje kundflytt från traditionella livförsäkringar, utan det är beroende av hur stort det avflyttande pensionskapitalet är. En möjlig väg är att exempelvis täcka flyttarna med premiebetalningar från kvarvarande kunder.

5.3 Flyttavgifternas inverkan på marknadens funktionssätt

Hur flyttavgifterna är utformade har betydelse för marknadens funktionssätt. Flyttavgifter kan utgöra en inlåsning av befintliga kunder, samtidigt som det är ett sätt att säkerställa att kostnaderna för en flytt bärs av de kunder som flyttar och inte av de kvarvarande kunderna. Om inte livförsäkringsföretagen fick ta ut explicita flyttavgifter skulle kostnaderna behöva täckas av avräkningar av det flyttbara pensionsförsäkringskapitalvärdet eller genom att kommande beräknade flyttkostnader belastar det löpande avgiftsuttaget. I det sistnämnda fallet skulle flyttkostnader därmed även kunna drabba kunder som inte flyttar i form av en allmän prishöjning på den aktuella marknaden.

När det finns höga flyttavgifter kan det emellertid också medföra att den allmänna prisnivån överlag är högre än i ett scenario där det inte hade funnits några sådana avgifter. Företagen kan ta ut högre avgifter från kunderna när det är svårare för dem att flytta och svårare för konkurrerande företag att ta marknadsandelar (att beteckna som så kallad monopolprissättning). Generellt är det

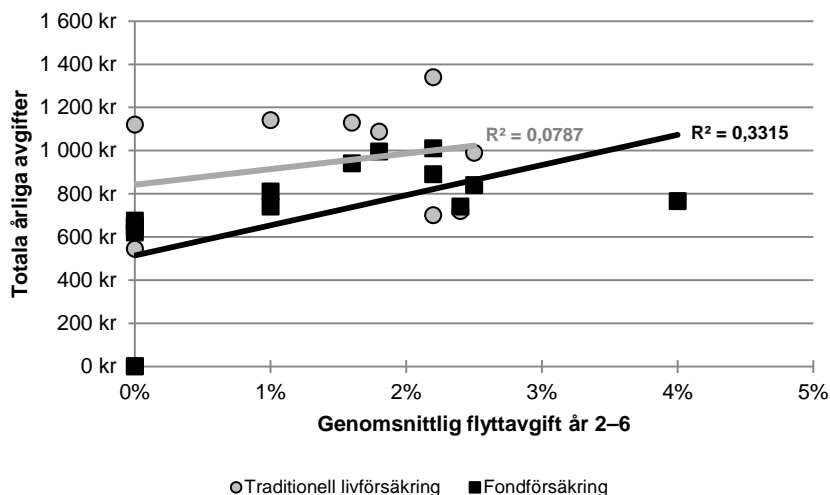
därför bra för ett företag att ha en stor kundbas när det existerar höga flyttavgifter (eller höga byteskostnader generellt) på en marknad.⁵⁹

Frånvaro av flyttavgifter skulle på motsatt sätt kunna leda till högre priskonkurrens mellan företagen och en allmän prisnedgång på den aktuella marknaden. Det bygger dock på att det finns en viss prismedvetenhet bland konsumenterna.

I *figur 6* illustreras sambandet mellan genomsnittliga flyttavgifter och årligt avgiftsuttag (exkl. förvaltningsavgifter som är beroende av kundernas underliggande fondval i fondförsäkringar) för privata pensionsförsäkringar under 2016.

⁵⁹ Se vidare exempelvis Schmidt (2010) och Beggs & Klempere (1992).

Figur 6 Samband mellan genomsnittliga flyttavgifter (år 2–6) och totala årliga avgifter för privata pensionsförsäkringar, 2016

Anm.: De totala årliga avgifterna är för enkelhetens skull beräknade för ett pensionsförsäkringskapital på 100 000 kronor. För fondförsäkringarna är förvaltningsavgifterna för de underliggande fonderna exkluderade eftersom de är väldigt beroende av vilka fondval som kunden gör. Observera dock att en stor andel koncerntillhörande ("egna") fonder i utbudet skulle kunna innebära att övriga avgifter i viss mån kan hållas nere.

Depåförsäkringar är utelämnade eftersom de utgör en mindre del av marknaden.

Källa: Konsumenternas.se (Konsumenternas Bank- och finansbyrå/Konsumenternas Försäkringsbyrå), egna bearbetningar.

Utifrån figuren förefaller det inte finnas något uppenbart mönster som gör gällande att livförsäkringsföretag som använder högre flyttavgifter också tar ut högre avgifter från sina kunder. Sambandet är förvisso starkare för fondförsäkringar än för traditionella livförsäkringar, men ändå inte särskilt starkt.

Forskning

Det finns relativt mycket forskning som behandlar byteskostnaders effekter på marknadskoncentrationen och/eller konkurrensen i ett bredare perspektiv, både i allmänhet och på specifika marknader. I detta avsnitt redogörs endast för en liten del av den forskningen.

Viard (2007) har studerat hur byteskostnader påverkar priskonkurrensen på telefonabonnemangsmarknaden och har exemplifierat det med införandet av telefonnummerportabilitet under 1990-talet på den amerikanska marknaden. Implikationerna från studien är att reducerade byteskostnader ledde till ökad priskonkurrens. Tidigare kunde företagen få så pass tillfredställande intäkter genom att ta ut höga priser från "inlåsta" kunder att incitamenten att försöka locka nya kunder inte var tillräckligt stora. När införandet av telefonnummerportabiliteten skedde föll priserna allmänt, men särskilt på större kontrakt eftersom inlåsningsen (byteskostnaden) var större för större användare.

Det finns dock studier som har kommit fram till motsatt effekt, det vill säga att förekomsten av byteskostnader inte behöver innebära en sämre priskonkurrens mellan företagen. Ett exempel är Dubé, Hitsch & Rossi (2009). De använde data från dagligvaruhandeln (förpackade varor) och kom fram till att priserna är betydligt lägre om det existerar byteskostnader. Författarna menar att jämviktspriset på marknaden inte skulle öka även om det skulle finnas en byteskostnad som var i samma storleksklass som priset på själva produkten. Byteskostnaden är i det här fallet av psykologisk karaktär och bygger på konsumenternas varumärkeslojalitet. Resultatet menar författarna främst är applicerbart i de fall där marknaden karaktäriseras av stark varumärkesprofilering snarare än i de fall där det finns en explicit byteskostnad.

Fabra & Garcia (2015) menar att effekten av byteskostnader kan variera beroende på vilken sikt som avses och marknadsstrukturen. På kort sikt kan höga byteskostnader medföra cementerade marknadsandelar och prisnivåer. Om företagens marknadsandelar är av asymmetrisk struktur leder en ökning i byteskostnader också till en högre allmän prisnivå. Om marknadsandelarna däremot går mot en mer symmetrisk struktur och priskonkurrensen ökar kan byteskostnader på längre sikt ha en positiv inverkan på konkurrenssituationen.

Stango (2002) har undersökt hur företagen (de kommersiella bankerna) på betalkortsmarknaden prissätter sina produkter och kommit fram till att förekomsten av byteskostnader starkt influerar prissättningen.

När det mer specifikt gäller marknaden för pensionsförsäkringar har Illanes (2016) studerat byteskostnadernas inverkan på marknadsmekanismerna i Chile. Liksom i det svenska fallet så kännetecknas den chilenska pensionsförsäkringsmarknaden av låg kundrörlighet, trots att det finns relativt betydande avgiftsskillnader mellan företagen. Höga byteskostnader tros vara anledningen till detta. I dessa fall menar författaren att regleringar som syftar till att sänka byteskostnaden kan öka konsumentöverskottet. Skattningar av byteskostnaderna indikerar att de totala avgifterna som tas ut av kunderna är upp till dubbelt så höga jämfört med ett fall där inga byteskostnader skulle ha existerat.

5.4 Sammanfattande bedömning

Det kan ta många år för en kund att hämta igen en hög kapitalberoende flyttavgiftskostnad vid flytt till ett annat livförsäkringsföretag, särskilt om den totala avgiftsskillnaden mellan det

avgivande och mottagande företaget inte är särskilt stor. Enligt beräkningar med verkliga genomsnittliga avgiftsskillnader kan det ta ungefär 6–10 år för en genomsnittlig kund att hämta igen en flytt. Men det bygger på att kunden är prismedveten. I annat fall kan det ta betydligt längre tid än så.

För flytt av fribrev där premiebetalningarna inte kan återupptas kan höga kapitalberoende flyttavgiftsnivåer innebära att kunden får svårt att räkna hem flytten under överskådlig tid.

Från livförsäkringsföretags perspektiv å andra sidan kan det ta många år innan en kund blir lönsam om det finns höga anskaffningskostnader inblandade. Något som kan anses vara problematiskt i sammanhanget, rent incitamentsmässigt, är att livförsäkringsföretagen teoretiskt skulle kunna driva på anskaffningskostnaderna för nya kunder till höga nivåer eftersom företagen vet att de alltid kan få igen oamorterade delar av dessa kostnader från avflyttande kunder.

Det förefaller inte vara så att livförsäkringsföretagen använder flyttavgifterna som ett medel för att kunna ta ut högre avgifter från sina kunder. Det kan snarare vara så att flyttavgifterna används för att inte förlora stora delar av kundbasen på kort tid, vilket skulle kunna medföra stora plötsliga kostnader och andra typer av problem för företagen och kvarvarande kunder. Detta gäller särskilt för traditionella livförsäkringar.

Att helt förbjuda explicita flyttavgifter skulle dels riskera leda till att kostnadstäckningen sker på andra mer icke-transparenta sätt, dels riskera leda till att kostnadstäckningen vältras över på kvarvarande kunder som inte har för avsikt att flytta sitt pensionsförsäkringskapital. Det skulle emellertid också kunna leda till en ökad pris-konkurrens. Men det bygger på att det finns en viss prismedveten-

het bland konsumenterna, vilket är osäkert i vilken utsträckning det existerar. Dessutom visar erfarenheter från den kollektivavtalsgrundade tjänstepensionen, där flyttavgifterna är betydligt lägre än bland de individuella tjänstepensionsförsäkringarna och de privata pensionsförsäkringarna, att det är väldigt få individer som väljer att flytta (se *kapitel 4*). Det är därför sammantaget inte säkert att ett förbud mot explicita flyttavgifter skulle leda till ökad konkurrens i allmänhet. Det finns också en risk att marknadskoncentrationen i ett sådant fall skulle kunna öka, eftersom distributörerna av pensionsförsäkringarna skulle kunna påverka flyttströmmarna i ännu större utsträckning. Vinnarna skulle troligen bli dels livförsäkringsföretag med egen distribution inom koncernen (det vill säga främst de stora bankernas livförsäkringsföretag), dels livförsäkringsföretag som har möjlighet att betala höga provisioner till externa distributörer.

I *kapitel 7.3* redogörs för Konkurrensverkets konkreta förslag till åtgärder när det gäller flyttavgifterna.

6 Ytterligare barriärer vid flytt

Utöver flyttavgifter kan det ibland finnas andra typer av krav eller barriärer för kunden vid flytt av pensionsförsäkringskapital. I detta avsnitt redogörs för några exempel på sådana barriärer.

6.1 Karens- och handläggningstider

Vissa livförsäkringsföretag erbjuder ingen flytträtt av pensionsförsäkringskapital under det första året efter nytecknande, s.k. karens-tid. Det kan exempelvis handla om pensionsförsäkringar som omfattas av 2 § lagen (1990:661) om avkastningsskatt, då 11 kap. 5 § försäkringsavtalslagen stipulerar att återköp eller överföring av sådana försäkringar får ske tidigast ett år efter nyteckning.

Den uppgivna handläggningstiden vid flytt av försäkringskapital varierar också. Vissa företag handlägger flytten omgående, medan andra företag uppger att handläggningstiden kan vara uppåt 3–4 månader. Handläggningstiden kan även vara beroende av hur rutinerna ser ut i det mottagande företaget.⁶⁰

I försäkringsrörelselagen (2010:2043) framgår att om en försäkrings-tagare, som har rätt till återköp eller överföring enligt 11 kap. 5 § försäkringsavtalslagen (2005:104), vill flytta försäkringens värde till ett annat försäkringsbolag, ska det försäkringsbolag från vilket

⁶⁰ Konsumenternas.se (Konsumenternas Bank- och finansbyrå/Konsumenternas Försäkringsbyrå).

värdet flyttas *så snart som möjligt* överföra värdet och de uppgifter om försäkringen som behövs till det andra bolaget.⁶¹

I Svensk Försäkrings (2015) rekommendation specificeras handläggningstiden ytterligare. Enligt rekommendationen ska flytt av försäkringskapital genomföras inom 60 dagar efter att en försäkringstagare eller ett ombud med fullmakt att företräda försäkringstagaren begärt det. Tidsfristen börjar inte löpa förrän en eventuell hälsodeklaration för kunden har lämnats och bedömts.

6.2 Administrativa rutiner

För att få flytta försäkringskapitalet kan det krävas att ett antal olika blanketter fylls i. Det kan exempelvis handla om att kunden måste lämna in en ny hälsodeklaration. Detta är vanligt framförallt om försäkringen saknar återbetalningsskydd.⁶² Vissa livförsäkringsföretag använder sig också av blanketter där kunden kan behöva intyga att flytten är genomtänkt, uppge anledningen till flytten, uppge vilka avgifter det nya företaget har och så vidare.

Enligt Svensk Försäkrings (2015) rekommendation ska det efter att kunden har begärt en flytt inte krävas någon ytterligare skriftlig bekräftelse från försäkringstagaren för att flytten ska genomföras.

När det gäller tjänstepensionsförsäkringar är det ofta arbetsgivaren som äger försäkringen. Därför krävs vanligen godkännande (underskrift) av befintlig/tidigare arbetsgivare för att få genomföra en flytt, vilket även det kan ses som en barriär av administrativ karaktär.

⁶¹ 4 kap. 17 b §.

⁶² Konsumenternas.se (Konsumenternas Bank- och finansbyrå/Konsumenternas Försäkringsbyrå).

6.3 Tilläggförsäkringar

Vissa livförsäkringsföretag erbjuder kunderna olika typer av tilläggförsäkringar (gruppförsäkringar) till sina pensionsförsäkringar. Det kan exempelvis handla om sjukförsäkringar, olycksfallsförsäkringar och barnförsäkringar. Denna typ av försäkringspaketering (så kallad *mixed bundling*⁶³) kan vara förmånlig för kunden då denne kan få paketrabatter, men också utgöra en barriär vid flytt av pensionskapitalet.⁶⁴ Om kunden önskar ha dessa tilläggförsäkringar även framöver behöver kunden hitta ett livförsäkringsföretag som erbjuder ett likvärdigt alternativ att flytta pensionskapitalet till, alternativt teckna de olika försäkringarna separat.

6.4 Marknadsvärdes- och solvensjusteringar

Om kunden har en traditionell livförsäkring hos ett ömsesidigt livförsäkringsföretag är det inte säkert att det är möjligt att flytta hela pensionskapitalet. Företaget kan välja att sänka värdet på det pensionsförsäkringskapital som får flyttas om det vid flyttillfället har en kollektiv konsolidering (samlade tillgångar) som ligger under nivån för de samlade garanterade pensionsåtagandena, alltså en underkonsolidering. När pensionsförsäkringen då avslutas i förtid, som vid en flytt, kan livförsäkringsföretaget ha beräknat ett högre värde för försäkringen än det finns täckning för vid flytt-

⁶³ Med begreppet *mixed bundling* avses att varorna eller tjänsterna säljs tillsammans, men att det finns möjlighet att köpa en av dem separat. Detta till skillnad mot *pure bundling* där två varor eller tjänster som alltid säljs tillsammans, utan möjlighet att köpa någon av dem separat, avses.

⁶⁴ Se även t.ex. Balachander, Ghosh & Stock (2010) om varför *bundling* kan vara ett förmånligt alternativ till priskonkurrens för företag.

tillfället och behöva göra en justering. Denna typ av justering kallas för *marknadsvärdesjustering*.⁶⁵

En *solvensjustering* är motsvarande justering av pensionsförsäkringskapitalet vid flyttillfället fast med anledning av solvenskraven. Det handlar då om att den kapitalbuffert som försäkringsföretaget har för att klara solvenskapitalkraven påverkas av att kunden avslutar försäkringen i förtid.

Dessa typer av justeringar kan innebära en barriär för kunder som vill flytta, eftersom de utgör incitament att senarelägga flytten. Kunderna vill givetvis ha med sig så stort pensionsförsäkringskapital som möjligt i samband med en flytt.

6.5 Oklarheter kring möjligheter att sammanföra fribrev

Som nämndes i *kapitel 4.1* verkar en av huvudanledningarna till att flytta sitt pensionsförsäkringskapital, åtminstone på tjänstepensionsidan, vara att kunderna vill samla sitt sparande hos en och samma aktör. Med tanke på den stora mängden fribrev som finns på marknaden är det därför inte en långsökt gissning att många kunder (och livförsäkringsföretag) skulle vilja sammanföra dessa av förenklings- och kostnadsskäl. Det finns dock för närvarande oklarheter kring om detta ska betraktas som något moment av förbudet återköp (som skulle kunna medföra avskattning).

I september 2016 kom ett förhandsbesked från Skatterättsnämnden som stipulerar att det ska vara möjligt för ett försäkringsföretag att sammanföra flera tjänstepensionsförsäkringar (fribrev) till en enda

⁶⁵ Se exempelvis Swedish Standards Institute, Pensionsmyndigheten, Svensk Försäkring m.fl. (2014), Konsumenternas.se (Konsumenternas Bank- och finansbyrå/Konsumenternas Försäkringsbyrå) eller någon av valcentralernas hemsidor för en fördjupad beskrivning.

utan att det ska betraktas som något moment av förbjudet återköp.⁶⁶ Förhandsbeskedet är överklagat av Skatteverket till Högsta förvaltningsdomstolen. Finansdepartementet bedriver också ett arbete med att se över möjligheterna att slå samman fribrev (se *kapitel 2.3*).

6.6 Sammanfattande bedömning

Utöver flyttavgifter kan det finnas andra typer av krav eller barriärer för kunden vid flytt av försäkringskapital. Några av dessa har redogjorts för i detta kapitel, närmare bestämt karens- och handläggningstider, administrativa rutiner, tilläggsförsäkringar, marknadsvärdes- och solvensjusteringar samt svårigheter att sammanföra fribrev.

När det gäller handläggningstider och administrativa rutiner vid flytt så har det genom Svensk Försäkrings (2015) rekommendation gjorts ett försök att förkorta och förenkla flyttprocessen. Finansinspektionen har också meddelat att deras avsikt är att noga följa det fortsatta utvecklingsarbetet med rekommendationen (se *kapitel 2.2*).

Tilläggsförsäkringar kan vara förmånliga för kunderna och dessutom hjälpa kunder som strävar efter att ha alla sina spar- och/eller försäkringsåtaganden hos en och samma aktör. De kan dock även utgöra en barriär för flytt av pensionsförsäkringskapital. I det här fallet är det frågan om mixed bundling, vilket generellt är mindre problematiskt än pure bundling eftersom det sistnämnda innebär färre valmöjligheter för konsumenten. Det är viktigt att framöver observera om det skulle ske en glidning mot mer pure bundling på

⁶⁶ Skatterättsnämndens förhandsbesked daterat 2016-09-01, dnr 81-15/D. Se även inkomstskattelagen (1999:1229).

pensionsförsäkringsmarknaden – särskilt i ljuset av att det förekommer flyttavgifter.

När det gäller marknadsvärdes- och solvensjusteringar är dessa ett nödvändigt inslag på marknaden eftersom kvarvarande kunder annars skulle drabbas av kostnader som de inte har orsakat i samband med att vissa kunder flyttar. Inte desto mindre kan de fortfarande utgöra en barriär vid flytt av pensionsförsäkringskapital, eftersom de utgör incitament för en kund som vill flytta att senarelägga flytten.

Vad gäller svårigheterna att sammanföra fribrev så kan det vara förändringar på gång. Utöver att Högsta förvaltningsdomstolen nu ska pröva Skatterättsnämndens förhandsavgörande bedriver Finansdepartementet även ett arbete gällande frågan.

7 Slutsatser

I detta kapitel sammanfattas rapportens slutsatser och avslutas med Konkurrensverkets förslag till åtgärder gällande den aktuella marknaden.

7.1 Större inlåsnings effekter bland vissa pensionsförsäkringar och fribrev

Kundörligheten är generellt mycket låg på pensionsförsäkringsmarknaden. Under år 2015 flyttades endast drygt 1 procent av det totala pensionsförsäkringskapitalet mellan de olika livförsäkringsföretagen (inkl. vissa flyttar mellan olika produkter hos samma företag eller mellan företag inom samma koncern). Flyttaktiviteten är inte heller högre inom de kollektivavtalsgrundade tjänstepensionsförsäkringarna där flyttavgifterna generellt är lägre. Det kan tyda på att det överlag inte finns något utbrett intresse av att flytta, eller att det finns andra hinder än flyttavgifter för flytt. De som faktiskt flyttar är framför allt individer med större kapitalmängder.

De högsta flyttavgifterna återfinns generellt inom de privata pensionsförsäkringarna respektive de individuella tjänstepensionsförsäkringarna. Avgiften kan hos vissa av företagen uppgå till 5 procent av pensionsförsäkringskapitalet om flytten sker förhållandevis kort efter nytecknande. Det finns även företag som tillämpar jämförelsevis höga flyttavgifter (uppåt 2,5 procent av kapitalet) även om flytten sker många år efter nytecknande. I ljuset av att det främst förefaller vara individer med större kapitalmängder som väljer att flytta kan sådana kapitalberoende flyttavgifter ha en stor inlåsningsverkan, eftersom den monetära flyttkostnaden kan bli väldigt hög för dessa individer.

Det finns överlag en risk att det, för de individuella pensionsförsäkringarna och de privata pensionsförsäkringarna, kan ta väldigt många år för en kund som har valt att flytta sitt försäkringskapital att hämta igen den kapitalberoende flyttavgiften hos det nya företaget. På motsatt sätt kan det ta ett antal år efter nytecknande innan en kund blir lönsam för ett företag. Varken kunderna eller livförsäkringsföretagen har därmed för närvarande ett intresse av en allt för hög eller frekvent kundrörlighet. Detta är problematiskt eftersom kundrörlighet är en viktig förutsättning för en väl fungerande konkurrens på en marknad.

När det gäller flytt av fribrev där premiebetalningarna inte kan återupptas kan höga kapitalberoende flyttavgiftsnivåer innebära att kunden kan få svårt att räkna hem flytten under överskådlig tid.

Det kan också finnas andra barriärer än flyttavgifter som försvårar för kunderna att flytta sitt pensionsförsäkringskapital till ett konkurrerande företag. Det kan exempelvis handla om karenstider och handläggningstider, administrativa rutiner, olika typer av tilläggförsäkringar, eventuella marknadsvärdes- och solvensjusteringar samt att det finns oklarheter kring möjligheten att sammanföra fribrev.

7.2 Livförsäkringsföretagen bör få täcka nödvändiga kostnader för flyttar

Livförsäkringsföretagen bör även i fortsättningen kunna få använda explicita flyttavgifter för att få täcka *nödvändiga kostnader* som uppstår när en kund vill flytta. Om inte explicita flyttavgifter får användas finns en risk dels att kostnadstäckningen sker på andra mer icke-transparenta sätt, dels att kostnadstäckningen vältras över på kvarvarande kunder som inte har för avsikt att flytta sitt

pensionsförsäkringskapital. Dessutom är det inte säkert att ett förbud mot explicita flyttavgifter skulle leda till ökad konkurrens, eftersom det är osäkert hur prismedvetna kunderna faktiskt är. Det finns också en risk att marknadskoncentrationen skulle kunna öka, eftersom distributörernas inflytande över marknaden skulle stärkas vid frånvaron av flyttavgifter.

Vad som ska anses vara nödvändiga kostnader som uppstår när en kund vill flytta är inte helt enkelt att specificera, utöver att det kanske åtminstone bör vara de administrativa kostnader som är förknippade med hanteringen av flytten. För vissa livförsäkringsföretag, kanske i synnerhet mindre eller nystartade utan egna starka distributionskanaler, kan höga anskaffningskostnader vara nödvändiga för att kunna få in nya kunder. Samtidigt kan det finnas en incitamentsproblematik där livförsäkringsföretagen skulle kunna driva på anskaffningskostnaderna för nya kunder till höga nivåer eftersom företagen vet att de alltid kan få igen oamorterade delar av dessa kostnader från avflyttande kunder.

Slutligen bör det beaktas att det finns skillnader, för livförsäkringsföretagens vidkommande, om kunden vill flytta ifrån en traditionell livförsäkring jämfört med ifrån en fondförsäkring (eller depåförsäkring). Det kan ofta vara mer komplicerat i det förstnämnda fallet.

7.3 Förslag till åtgärder

I detta avsnitt redogörs för Konkurrensverkets förslag till åtgärder på den aktuella marknaden.

Begränsa möjligheten att ta ut höga flyttavgifter lång tid efter nyteckning

Höga flyttavgifter, framför allt de som lever kvar under lång tid efter nyteckning, riskerar att hämma kundrörligheten på en marknad som är av stor betydelse ur konsumenthänseende. Kundrörligheten hämmas främst hos den kundgrupp som tenderar att vara mest aktiv.

Konkurrensverket föreslår att det införs en tidsbegränsning efter vilken livförsäkringsföretagen maximalt får ta ut en flyttkostnad som motsvarar de administrativa kostnader som är förknippade med hanteringen av flytten. Detta förslagsvis genom nödvändiga förändringar i försäkringsrörelselagen (2010:2043). Tidsbegränsningen kan exempelvis sättas till 5 år efter nytecknande för fondförsäkringar och depåförsäkringar samt 8 eller 10 år efter nytecknande för traditionella livförsäkringar med anledning av de produktskillnader som redogjorts för i rapporten.⁶⁷ Dessförinnan bör livförsäkringsföretagen fortsatt få ta ut kapitalberoende flyttavgifter enligt gällande lagstiftning.

⁶⁷ Tidsbegränsningar används exempelvis för konkurrensklausuler som ibland tillämpas vid företagsförvärvssituationer. Enligt Europeiska kommissionens mening och gällande praxis kan konkurrensklausuler i allmänhet motiveras för perioder på högst 3 år. Se Europeiska kommissionen (2001). I det här fallet med pensionsförsäkringsmarknaden är det dock inte frågan om någon överenskommen konkurrensklausul som i förvärvssituationer. Med tanke på pensionsförsäkringsmarknadens (och i synnerhet traditionella livförsäkringars) långsiktiga karaktär kan det vara motiverat med en tidsbegränsning på omkring 5 år, åtminstone för fond- och depåförsäkringar. Detta eftersom 5 år efter nytecknande är en gräns där många av livförsäkringsföretagen har trappat av sina kapitalberoende flyttavgifter betydligt, vilket indikerar att de upplever det mindre problematiskt om kunderna flyttar därefter.

Tidsbegränsningar brukar också användas inom andra områden, till exempel immaterialrätt (för ensamrätt). Syftet är då att det ska finnas incitament för företagen att utveckla nya produkter, vilket ofta är tidskrävande och kostsamt. Ensamrätten innebär därmed en riskreducering för företagen.

Den maximalt tillåtna administrativa kostnaden som livförsäkringsföretagen får ta ut efter tidsbegränsningarna bör även specificeras i lagtexten. Detta till exempel i termer av en viss andel av inkomstbasbeloppet (IBB) eller prisbasbeloppet (PBB) så att automatisk uppräknung sker årligen. En lämplig utgångspunkt för att få fram andelen kan då vara att utgå från enkätundersökningen som genomfördes bland livförsäkringsföretagen i samband med Livförsäkringsutredningen (SOU 2012:64). I enkäten uppgavs att det i genomsnitt tog 1–3 arbetstimmar för att handlägga en flytt och följaktligen att den totala handläggningskostnaden uppskattades till mellan 750–2 250 kronor (i 2012 års priser). Andelen skulle då, något avrundat, hamna någonstans i intervallet 0,014–0,041 (1,4–4,1 procent) i termer av IBB och 0,017–0,051 (1,7–5,1 procent) i termer av PBB.

När det gäller fribrev med mindre kapitalmängder kan dock även administrativa flyttkostnader av ovan nämnda karaktär innebära väldigt höga procentuella kostnader för kunderna. Dessutom kan höga kapitalberoende flyttavgiftsnivåer innebära att kunden får svårt att räkna hem en flytt av ett fribrev under överskådlig tid. För att komma till rätta med den stora mängden fribrev som finns på marknaden, vilket skulle gynna både livförsäkringsföretag och försäkringstagarna av förenklings- och kostnadsskäl, kan det därför vara rimligt att mindre fribrev kan flyttas utan kostnad när det gått ett visst antal år sedan sista premiebetalningen. Förslagsvis används då samma tidsbegränsningar som ovan. Vad som ska klassas som mindre fribrev sett till kapitalmängd kan avgöras av nivåerna på IBB eller PBB. Detta i likhet med hur storleken på pensionsförsäkringskapitalet som fick återköpas utan Skatteverkets medgivande bestämdes när avdragsrätten för privat pensionssparande slopades.

Inför en minimitidsgräns för informationsgivning kring villkorsförändringar

Enligt försäkringsavtalslagen (2005:104) är företagen skyldiga att informera försäkringstagaren om villkorsändringar (enligt 11 kap.), exempelvis höjningar av flyttavgiften, i samband med premiekravet för den period då de nya villkoren ska börja gälla.⁶⁸ Det finns för närvarande ingen minimitidsgräns för när informationsgivningen måste ske innan en avgiftsförändring. Det har därför förekommit att livförsäkringsföretag har höjt flyttavgifterna för sina kunder med mycket kort varsel.

Kunderna måste ha en rimlig möjlighet att hinna agera innan en höjning av flyttavgiften sker. Konkurrensverket föreslår därför att försäkringsavtalslagen (2005:104) kompletteras med en minimitidsgräns för informationsgivning kring villkorsförändringar. Förslagsvis kan denna tidsgräns vara 30 eller 60 kalenderdagar innan förändringen träder ikraft.

Även lagtexten bör förtydligas vad gäller hur information om villkorförändringar, exempelvis höjningar av flyttavgiften, ska kommuniceras till kunderna. Enligt försäkringsavtalslagen (2005:104) ska informationen, i den mån det är möjligt, lämnas i en handling eller i någon annan läsbar och varaktig form som är tillgänglig för mottagaren.⁶⁹ Enligt Konkurrensverkets mening bör det inte räcka att publicera informationen på livförsäkringsföretagets webbplats, utan kunderna bör även notifieras om villkorsförändringar elektroniskt eller i pappersform.

⁶⁸ 10 kap. 6 §.

⁶⁹ 10 kap. 1 §.

Möjliggör sammanslagningar av fribrev

Det finns en stor mängd fribrev på marknaden och det finns goda skäl att tro att många kunder (och livförsäkringsföretag för den delen) skulle vilja ha möjlighet att kunna sammanföra dessa på kundnivå. Enligt gällande skattelagstiftning finns det dock oklarheter i om detta är möjligt eller inte.⁷⁰

Konkurrensverket föreslår att nödvändiga förändringar görs i inkomstskattelagen (1999:1229) och eventuella andra lagrum för att sådana sammanslagningar ska bli möjliga. Möjligheter att slå ihop fribrev är också något som har framhållits av bland annat Livförsäkringsutredningen (SOU 2012:64) och en fråga som Finansdepartementet för närvarande arbetar med.

Inför lagstadgad flytträtt för samtliga privata pensionsförsäkringar och individuella tjänstepensionsförsäkringar

För privata pensionsförsäkringar finns det endast lagstadgad flytträtt om de är tecknade efter den 1 juli 2007. Det kan finnas flytträtt för de försäkringar som är tecknade innan dess om de enskilda livförsäkringsföretagen frivilligt har infört det. Detsamma gäller för individuella tjänstepensionsförsäkringar.

Även om avdragsrätten för privat pensionssparande har slopats för den stora merparten av sparare, och inflödet av kapital förväntas minska kraftigt, finns en stor mängd pensionsförsäkringskapital uppbyggt sedan tidigare. Dessutom får anställda som saknar pensionsrätt eller skattskyldiga som har inkomst av aktiv näringsverk-

⁷⁰ Se t.ex. SOU 2012:64.

samhet även fortsättningsvis göra avdrag för privat pensions-sparande.

Konkurrensverket föreslår att den lagstadgade flytträtten utökas till att omfatta samtliga privata pensionsförsäkringar, oavsett när i tiden de är tecknade. Konkurrensverket ser heller ingen anledning till att individuella tjänstepensionsförsäkringar inte också borde omfattas av samma lagstadgade flytträtt, eftersom de till sin karaktär är närmast att likna vid en privat pensionsförsäkring.

Konkurrensverket ställer sig positiva till en långtgående flytträtt på pensionsförsäkringsmarknaden överlag. Detta dels med tanke på att kundörklighet generellt är en viktig förutsättning för en väl fungerande konkurrens, dels med tanke på pensionsförsäkringsmarknadens betydelse för konsumenternas framtida privatekonomiska situation.

Referenser

AMF (2016), *Flyttrappport 2016 – Hur sker flyttar inom kollektivaavtalad tjänstepension?* Juni 2016.

Balachander, Ghosh & Stock (2010), "Why Bundle Discounts Can Be a Profitable Alternative to Competing on Price Promotions". *Marketing Science*, vol. 29, nr. 4 (juli–augusti 2010), s. 624–638.

Beggs & Klemperer (1992), "Multi-Period Competition with Switching Costs". *Econometrica*, vol. 60, nr 3 (maj 1992), s. 651–666.

Dubé, Hitsch & Rossi (2009), "Do Switching Costs Make Markets Less Competitive?". *Journal of Marketing Research*, vol. 46, nr. 4 (augusti 2009), s. 435–445.

Europeiska kommissionen (2001), Kommissionens tillkännagivande om begränsningar som har direkt samband med och är nödvändiga för genomförandet av en koncentration. 2001/C 188/03.

Fabra & Garcia (2015), "Dynamic Price Competition with Switching Costs". *Dynamic Games and Applications*, vol. 5, nr. 4 (december 2015), s. 540–567.

Finansdepartementet (2016a), *Några finansmarknadsfrågor*. Promemoria daterad juli 2016. Fi2016/02589/V.

Finansdepartementet (2016b), "Ett stärkt konsumentskydd vid finansiell rådgivning". Artikel daterad maj 2016.

Finansdepartementet (2014), *Regleringsbrev för budgetåret 2015 avseende Finansinspektionen*. Regeringsbeslut 2014-06-19. Fi2014/2300.

Finansinspektionen (2016a), *Ett nödvändigt steg för en bättre sparandemarknad*. Rapport daterad 2016-02-03. FI Dnr 16-1639.

Finansinspektionen (2016b), *Lägesrapport om branschöverenskommelse för ökad transparens vid flytträtt för pensionssparande*. Skrivelse daterad 2016-03-01. FI Dnr 14-8233.

Finansinspektionen (2015a), Uppföljning av regeringsuppdrag avseende branschöverenskommelse för ökad transparens vid flytträtt för pensionssparande – missiv till rapport. Missiv daterad 2015-11-02. FI Dnr 14-8233.

Finansinspektionen (2015b), *Hälften av konsumenterna saknar grundläggande finanskunskap*. Promemoria daterad 2015-05-12. Fi Dnr 15-1579.

Finansinspektionen (2015c), *Konsumentskyddet på finansmarknaden*. Rapport daterad 2015-05-12. Fi Dnr 15-6895.

Finansinspektionen (2005), *Livbolagens provisioner till försäkringsmäklare*. Rapport daterad 2005-03-01. FI Dnr 05-1187-308.

Försäkringsavtalslagen (2005:104).

Försäkringsrörelselagen (2010:2043).

Illanes (2016), *“Switching Costs in Pension Plan Choice”*. MIT Job Market Paper. 15 januari 2016.

Inkomstskattelagen (1999:1229).

Konkurrensverket (2015), *Kundrärlighet på fondmarknaden. Kundens rörelsemönster och drivkrafter för fondhandlande*. Av Karl Lundvall på uppdrag av Konkurrensverket. Uppdragsforskningsrapport 2015:6.

Konkurrensverket, remissvar på *Förstärkt försäkringstagarskydd* (SOU 2012:64), dnr 612/2012.

Lagen (1990:661) om avkastningsskatt.

Pensionsmyndigheten (2016a), *Sveriges pensioner 2005–2014 – Inkomstgrundad allmän ålderspension, tjänstepension och avdragsgill privat pension*. Rapport daterad 2016-03-18. PID150498.

Prop. 2016/17:1 Budgetpropositionen för 2017. Förslag till statens budget för 2017, finansplan och skattefrågor.

Prop. 2014/15:1 Budgetpropositionen för 2015. Förslag till statens budget, finansplan och skattefrågor.

Prop. 1998/99:87 Ändrade försäkringsrörelseregler.

Riksbanken (2015), *Den svenska finansmarknaden 2015*. Rapport daterad augusti 2015.

Schmidt (2010), "On The Value of a Large Customer Base in Markets with Switching Costs". *The Journal of Industrial Economics*, vol. 58, nr. 3 (september 2010), s. 627–641.

Skatterättsnämndens förhandsbesked daterat 2016-09-01, dnr 81-15/D.

SOU 2013:25 *Åtgärder för ett längre arbetsliv*.

SOU 2012:64 *Förstärkt försäkringstagarskydd*.

Stango (2002), "Pricing with Consumer Switching Costs: Evidence from the Credit Card Market". *The Journal of Industrial Economics*, vol. 50, nr. 4 (december 2002), s. 475–492.

Svensk Försäkring (2016a), *Långsiktigt försäkringssparande – ett ekonomiskt skydd för en trygg ålderdom*. Svensk Försäkrings rapportserie 2016:1.

Svensk Försäkring (2016b), *Försäkringar i Sverige – statistik 2015*. Rapport daterad april 2016.

Svensk Försäkring (2015a), *Flyttransparens – uppföljningsrapport till Finansinspektionen från Svensk Försäkrings projektstyrgrupp*.

Svensk Försäkring (2015b), *Rekommendation – Informationsgivning i samband med flytt av pensionsförsäkrings värde*. Rekommendation daterad 2015-06-10.

Swedish Standards Institute, Pensionsmyndigheten, Svensk Försäkring m.fl. (2014), *Pensionstermer för konsumenter*. Ordlista daterad 2014-10-23.

Viard (2007), "Do Switching Costs Make Markets More or Less Competitive? The Case of 800-Number Portability". *The RAND Journal of Economics*, vol. 38, nr. 1 (våren 2007), s. 146–163.

Bilaga 1: Livförsäkringsföretag med tillstånd i Sverige

Tabell 8 Livförsäkringsföretag med tillstånd att bedriva verksamhet i Sverige

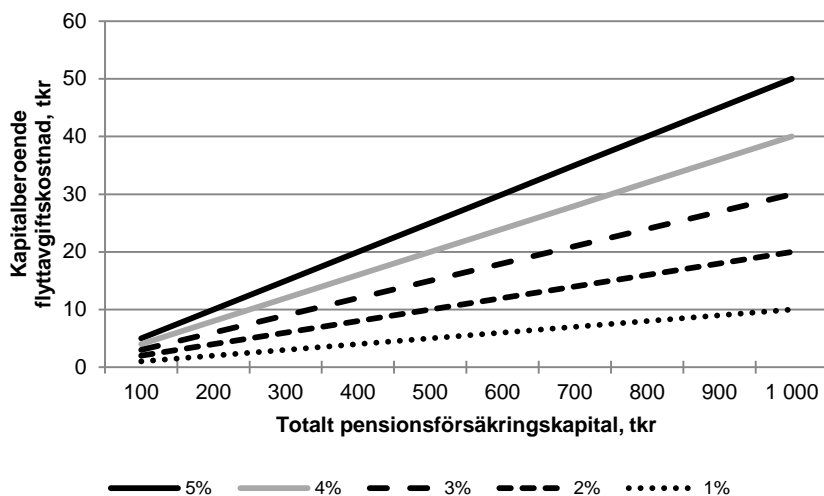
Riksbolag, livförsäkringar	Riksbolag, unit-linked
AFA Livförsäkringsaktiebolag	Brummer Life Försäkringsaktiebolag
Alecta pensionsförsäkring, ömsesidigt	Folksam Fondförsäkringsaktiebolag (publ)
Allmänna Änke- och Pupillkassan i Sverige	Folksam LO Fondförsäkrings- aktiebolag (publ)
AMF Pensionsförsäkring AB	Försäkringsaktiebolaget Avanza Pension
Aspis Liv Försäkrings AB (återkallat tillstånd)	PP Pension Fondförsäkring AB
Bliwa Livförsäkring ömsesidigt	SEB Pension och Försäkring AB
BNP Paribas Cardif Livförsäkring AB	SPP Pension & Försäkring AB (publ)
Danica Pension Försäkringsaktiebolag (publ)	Svensk Handel Fondförsäkring AB
Folksam ömsesidig livförsäkring	VFF Fondförsäkring AB
Förenade Liv Gruppförsäkring AB (publ)	Utländska försäkringsbolag, filialer och agenturer liv
Försäkringsaktiebolaget Skandia (publ)	ACE Europe Life Limited, filial Sverige (UK)
Gamla Livförsäkringsaktiebolaget SEB Trygg Liv (publ)	Amtrust Europe Limited, filial i Sverige
Handelsbanken Liv Försäkringsaktiebolag	Euroben Life & Pension DAC Irland Filial Sverige
Holmia Livförsäkring AB	Financial Assurance Company - Sweden
IF Livförsäkring AB	National General Life Insurance Europe S.A
Ikano Livförsäkring AB	Nordea Livförsäkring Finland AB
KPA Livförsäkring AB (publ)	Protector Försäkring Sverige
KPA Pensionsförsäkring AB (publ)	Storebrand Livförsäkring AS - Filial i Sverige
Livförsäkringsbolaget Skandia, ömsesidigt	
Länsförsäkringar Fondliv Försäkringsaktiebolag (publ)	
Länsförsäkringar Liv Försäkringsaktiebolag (publ)	
Länsförsäkringar Grupplivförsäkringsaktiebolag	
Maiden Life Försäkrings AB	
Movestic Livförsäkring AB	
Nordea Livförsäkring Sverige AB	
Nordnet Pensionsförsäkring AB	
S:t Erik Livförsäkring AB	
Solidar Liv Försäkring AB	
Swedbank Försäkring AB	
Trygg-Hansa ömsesidig livförsäkring (i likvidation)	

Anm.: Endast företag med direkt tillstånd att bedriva livförsäkringsverksamhet. Utöver företagen i tabellen finns även understödsföreningar (försäkringsföreningar) med tillstånd.

Källa: Finansinspektionen (Företagsregistret).

Bilaga 2: Kapitalberoende flyttavgiftskostnader i kronor

Figur 7 Kapitalberoende flyttavgiftskostnader i kronor vid olika nivåer för flyttavgift och pensionsförsäkringskapital

Källa: Egna beräkningar.

Bilaga 3: Typfall för flytt av pensionsförsäkringskapital

I denna bilaga beskrivs ett typfall för när en kund vill flytta sitt pensionsförsäkringskapital från ett livförsäkringsföretag till ett annat. Eftersom traditionella livförsäkringar utgör den största kategorin av pensionsförsäkringar och kunder tenderar att flytta från dessa till fondförsäkringar (åtminstone när det gäller de kollektivavtalsgrundade tjänstepensionsförsäkringarna) används en sådan flytt som exempel. Typfallet beräknas med hjälp av det teoretiska ramverk som redogjordes för i *kapitel 5.1*. Följande antaganden gäller således:

- Kunden flyttar från en traditionell livförsäkring hos ett livförsäkringsföretag till fondförsäkring hos ett annat
- Det existerar premiebetalningar både innan och efter flytt
- Premiebetalningarna ses som en konstant andel om 7 procent⁷¹ av pensionsförsäkringskapitalet över tid (med hänsyn taget till att de framtida monetära betalningarna ska vara lika höga hos det avgivande och mottagande företaget)
- Den fasta årliga avgiften är likvärdig mellan de två företagen, det vill säga endast den kapitalberoende avgiften skiljer företagen åt

⁷¹ I likhet med de tidigare beräkningarna i rapporten.

- Den framtida avkastningen är likvärdig mellan de två företagens produkter (i det här fallet används 4 procent⁷² även om själva nivån inte spelar någon roll i modellen)

Vidare antas att den kapitalberoende flyttavgiften uppgår till 2,0 procent hos det avgivande företaget, eftersom det är den genomsnittliga flyttavgiften (>2 år efter nyteckning) bland de företag som använder flyttavgift. Den fasta flyttavgiften antas vara 0 kronor. Det årliga kapitalberoende avgiftsuttaget hos det avgivande företaget uppgår till 0,84 procent, eftersom det är det genomsnittliga avgiftsuttaget bland de företag som tillhandahåller traditionell livförsäkring (och som även använder flyttavgift). Det årliga kapitalberoende avgiftsuttaget hos det mottagande företaget uppgår till 0,49 procent, eftersom det är det genomsnittliga avgiftsuttaget bland de företag som tillhandahåller fondförsäkring.

Det tillkommer också avgifter för själva fondförvaltningen i fondförsäkringen hos den mottagande företaget. Denna avgift varierar beroende på den enskilda kundens fondval. Enligt de så kallade standardportföljer som Konsumenternas Försäkringsbyrå har bitt företagen att ta fram till sin Pensionsguide så uppgår dessa avgifter till mellan 0,11–0,76 procent.⁷³ Det kan då konstateras, utifrån ovan nämnda förutsättningar, att kunden måste sätta samman en fondportfölj som ligger i det nedre spannet av intervallet för att kunna ha möjlighet att hämta igen flytten. Närmare bestämt en fond-

⁷² Vid exempelvis beräkning av de så kallade Normanbeloppet används följande nivåer för den framtida avkastningen: 6 procent för aktiefonder, 4 procent för blandfonder och 2 procent för räntefonder. Källa: Mornigstar 2012-05-02, "Nytt nyckeltal".

⁷³ Konsumenternas Försäkringsbyrå har bitt bolagen att utifrån sitt fondsortiment, redovisa den billigaste fonden från olika kategorier och byggt en "standardportfölj" efter det. Standardportföljen består av den billigaste fonden från de fyra vanliga fondkategorierna: Globalfonder, Sverigefonder, Blandfonder samt Räntefonder (med lika vikt). Källa: Konsumenternas.se (Konsumenternas Bank- och finansbyrå/Konsumenternas Försäkringsbyrå).

portfölj där avgifterna inte uppgår till mer än 0,35 procent ($0,84 - 0,49 = 0,35$). För enkelhetens skull antas till en början att kunden sätter ihop den billigaste standardportföljen där den årliga förvaltningsavgiften uppgår till 0,11 procent.

Utifrån dessa förutsättningar och antaganden kan då beräkningen för hur många år det tar för kunden att hämta igen flytten i det här typfallet göras. Pensionsförsäkringskapitalets utveckling hos respektive företag visas i *tabell 9*. Som startvärde används indexvärdet 100 för det avgivande företaget och 98 för det mottagande företaget (startvärde reducerat med flyttavgiften).

Tabell 9 **Värdeutveckling för pensionsförsäkringskapitalet hos det avgivande företaget (om flytt aldrig hade skett) och hos det mottagande företaget (om flytt sker)**

År	Avgivande företag	Mottagande företag
0	100,0	98,0
1	110,4	108,6
2	121,8	120,3
3	134,5	133,3
4	148,5	147,6
5	163,9	163,5
6	180,9	181,2
7	199,6	200,7
8	220,4	222,4
9	243,3	246,4
...

Källa: Egna beräkningar.

Det kan således utifrån tabellen konstateras att det tar 6 år för kunden i det här typfallet att hämta igen en flytt.

Om kunden istället sätter ihop en något dyrare standardportfölj, exempelvis där den årliga förvaltningsavgiften uppgår till 0,26 procent (första kvartilen av intervallet för standardportföljerna) tar det 10 år för kunden att hämta igen flytten (se *tabell 10*).

Tabell 10 **Värdeutveckling för pensionsförsäkringskapitalet hos det avgivande företaget (om flytt aldrig hade skett) och hos det mottagande företaget (om flytt sker)**

År	Avgivande företag	Mottagande företag
0	100,0	98,0
1	110,4	108,4
2	121,8	119,9
3	134,5	132,7
4	148,5	146,8
5	163,9	162,4
6	180,9	179,6
7	199,6	198,7
8	220,4	219,8
9	243,3	243,2
10	268,5	269,0
11	296,4	297,6
...

Källa: Egna beräkningar.

Pensionsförsäkringsmarknaden är en stor och viktig marknad. Pensionsförsäkringarna omfattar stora penningbelopp och har stor betydelse för konsumenternas framtida privat-ekonomi. Det är därför av stor vikt ur konsumentperspektiv att marknaden fungerar tillfredställande och effektivt.

Inlåsnings effekter, i det här fallet i form av flyttavgifter, kan hämma kundrörligheten och leda till färre nyetableringar, vilka båda är viktiga förutsättningar för en väl fungerande konkurrens. Med anledning av att ett antal aktörer har höjt sina flyttavgifter de senaste åren har Konkurrensverket i den här rapporten valt att granska dessa typer av avgifter närmare.

Adress 103 85 Stockholm

Telefon 08-700 16 00

Fax 08-24 55 43

konkurrensverket@kkv.se

www.konkurrensverket.se